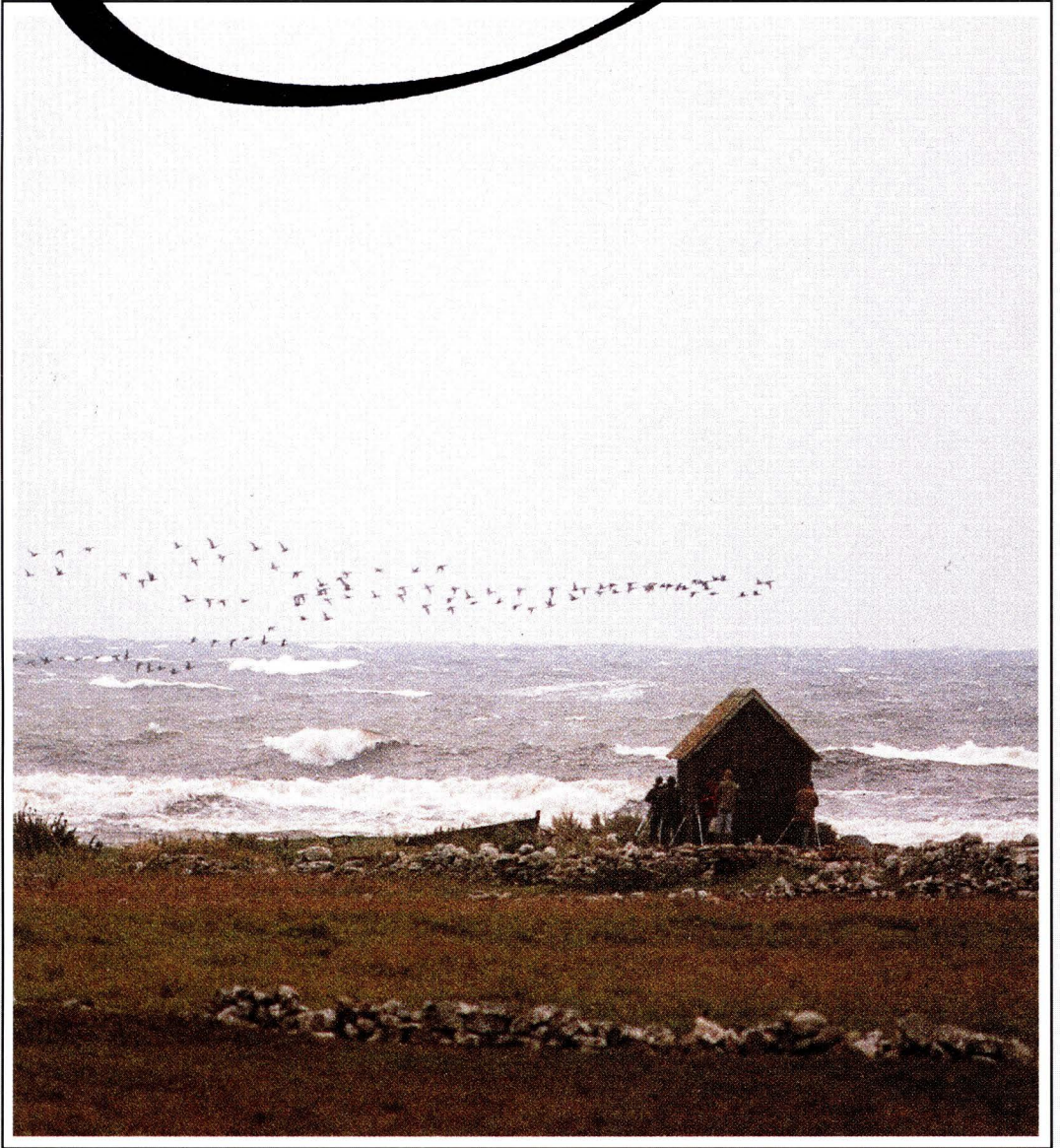
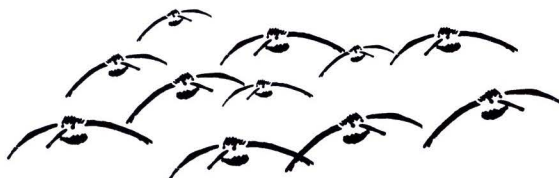

Caldris

1/1994

Ölands Ornitologiska Förening

ÖOF - Styrelse

Lars Lindell, ordförande

Sparregatan 13, 392 30 Kalmar, tfn 0480-252 60

Gösta Friberg, vice ordförande

Sjölidén 19, 393 51 Kalmar, tfn 0480-784 57

Per-Erik Betzholtz, sekreterare

Vita Lammets v 126, 393 59 Kalmar, tfn 0480-298 70

Göran Persson, kassör

Trollstigen 19, 380 62 Mörbylånga, tfn 0485-400 92

Lennart Carlsson, Calidris

Carl Malmstens v 8, 386 93 Färjestaden, tfn 0485-365 67

Leif Dahlgren, Rrk

N. Kvinneby 3054, 380 62 Mörbylånga, tfn 0485-440 92

Annika Lundkvist, medlemsregister

Pl. 3080, 380 62 Mörbylånga, tfn 0485- 440 83

Kalle Löfberg, program

Torslunda, 386 93 Färjestaden, tfn 0485-383 19

Oskar Mörnerud, ÖOF:s ungdomssektion

Västerlånggatan 3, 380 62 Mörbylånga, tfn 0485-412 41

Stefan Wahlstedt, fågellokaler

Svanebäcksgatan 29 a, 414 71 Göteborg

Regionala rapportkommittén (Rrk Öland)

Andreas Ståhl (rapportmottagare)
Vitavallsv 29, 393 63 Kalmar
Leif Dahlgren
Anders Lundkvist
Anders Waldenström
Mats Wallin

Fågelskyddskommittén

Bertil Isaksson
Henrik Lind (sammankallande)
Jan Pettersson
Olle Staaf
Per Ålind

Calidris din fågelvärld

Redaktionsadress

Calidris, c/o L.Carlsson
Carl Malmstens v. 8, Vicklebys
386 93 Färjestaden

Redaktion

Huvudredaktör och ansvarig utgivare
Lennart Carlsson ☎ 0485-365 67
Carl Malmstens v. 8, Vicklebys

Distribution

Stefan Wahlstedt ☎ 0485-365 22
Karlevi 6464
386 93 Färjestaden

Annonser

Annika Lundkvist ☎ 0485-440 83
Pl 3080
380 62 Mörbylånga

Layout

Bertil Breife ☎ 0485-450 25
Alby 3307
380 62 Mörbylånga

Övrig redaktion

Jan Pettersson ☎ 0485- 610 93
Ottenby fågelstation
pl 1500, 380 65 Degerhamn
Mats Wallin ☎ 0485--414 84
Trollstigen 13
380 62 Mörbylånga

Calidris trycks av Norra Skåne
Offset, Hässleholm.

Omslagsbild: Sjöfågelsträck vid Triberga läge. Foto: Bertil Breife.

Baksidan: Rödhake. Jan Rittfeldt.

Ölands Ornitologiska Förening

Adress: Ölands Ornitologiska
Förening
Box 15, 386 21 Färjestaden.

Enligt stadgarna skall föreningen sträva efter:

- Att sprida intresset för ornitologi på Öland.
- Att aktivt arbeta för att fågellivet skyddas med lämpliga åtgärder.
- Att aktivt arbeta för att dokumentera Ölands fågelfauna.
- Att verka som en regionalförening till Sveriges Ornitologiska Förening (SOF).

Medlemsavgifter: Årsavgiften för ett medlemskap i ÖOF är 80 kr (1994) och för juniorer (födda 1977 eller senare) 50 kr samt för familjemedlemmar 10 kr. De senare erhåller ej föreningens tidskrift *Calidris*. Årsavgiften insättes på postgiro 48 22 71- 4, Ölands Ornitologiska Förening.

Tidskriften *Calidris* utges av ÖOF med fyra nummer per år. Medlemmar i föreningen erhåller *Calidris* utan extra kostnad. För övriga är prenumerationsavgiften 100 kr. Tidskriften utkommer i slutet av följande månader: mars, juni, oktober och december.

ISSN 0346-9395

Ledaren

Du är en av ÖOF:s cowboys

Någon dag efter skolavslutningen i Mellansverige fanns vi på färjan från Kalmar. Försommaren mötte vi på Öland, och vår första anhalt var Beijershamn. Därifrån, vid mitt första ölandsbesök för snart trettio år sedan, finns bl.a. årtå, kärrsnäppa, svarttärna och gulärta i anteckningsboken. Den allra första tältplatsen låg i den björkdunge som fram till i höstas låg strax intill det sydligaste av fågeltornen. Nu finns inte dungen kvar längre, utan en rejäl gallring har skett i samband med naturvårdsarbetena i Beijershamn.

Att den här platsen, som var viktig i mitt ornitologiska liv, inte längre finns kvar på samma sätt var lite ledsamt. Att vi inte tycker om förändringar av "våra" fågellokaler är nog en ganska utbredd känsla. Att dikningar, hyggen, vägar och annat ställer till det i våra sinnen är givet, men även naturvårdsarbeten kan ibland vara så omfattande att man undrar om ingreppen verkligen är nödvändiga.

Men med lite eftertanke får nog det nya landskap som görs för fåglarna ändå accepteras. Det känns ovant, och det ser inte ut som när vi slog upp tältet sommaren 1967, men det nya, öppna kustlandskapet vid Beijershamn är designat för fåglarna. Efter några vårexkursioner kommer också det nya Beijershamn att vara mer hemtamt.

Naturvårdsarbetena på den här lokalen går i mycket ut på att få tillbaka de tidigare öppna markerna. Igenväxningen ska stoppas, och positionerna ska flera tiotal år tillbaka i tiden. Efter en omfattande slåtter ska betesdjur åter kunna forma de strandmiljöer som

en gång attraherade kärrsnäppor och gulärter. I den miljömix som resten av Beijershamn fortsätter att vara ska nykomlingar som skäggsme och pungme också kunna hitta en plats.

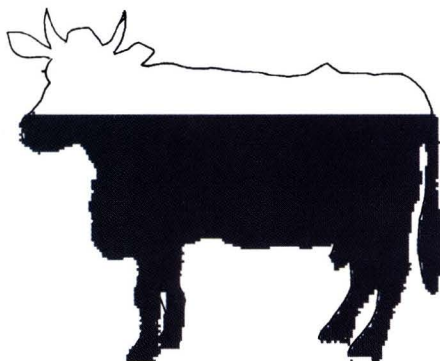
Vid mitt inträde i ÖOF:s styrelse nyligen förundrades jag över några för mig nya poster i kassörens redovisningar. Det gällde kvigor, koförsäkringar, utfodringsbidrag och NOLA-bidrag! Att tidskrifter och lotterier diskuteras under föreningarnas ekonomipunkter är vanligt, men ÖOF:s boskapsekonomi är en ny erfarenhet. Vi är alltså boskapsägare!

För ÖOF har det ett stort symbolvärde att vara med och vårda det öppna landskapet. Strandängarna - eller sjömarkerna som man säger på ön - har kanske sitt största värde i just fåglarna. Efter initiativ av ÖOF är också en stor del av Ölands strandängar CW-listade som internationellt skyddsvärda. Vi vet också att betet och hävden krävs för att kvaliteterna ska bestå. Nu kan naturligtvis inte ÖOF hålla med kor på alla platser där det behövs, men vi kan vara med och visa på betets betydelse för ett av de bästa exkursionsområdena på ön. Som medlem i ÖOF är du delägare i några kor och kvigor vid Beijershamn. Du har också din del i den halva (!) tjur föreningen äger. Vi hoppas att du uppskattar detta boskapsägande. Titta till dina djur nästa gång du besöker Beijershamn!

Lars Lindell
nyvald ordförande

Håll grinden öppen...

Pg 48 22 71 - 4
Märkt
"Fyll en ko"

Pg 48 22 71 - 4
Märkt
"Fyll en ko"

Fantastiskt!!!

Sällan har ÖOF fått ett sådant gen- svar på ett upprop som när det gäl- ler "håll grinden öppen". Under årets första månader är det många som har valt att satsa en del av sina surt förvärvade slantar i kor. Men det är inte vilka kor som helst, utan naturvårdande betare i Beijershamn.

Fram till den 10 mars har vi till- sammans skänkt 6 400:-, pengar

som direkt används för inköp av nya kor. Du kan se hur välfylld kon ovan är. För att vi skall kunna omvandla kronor till kor behöver vi ca 9 000. Så mycket kostar en dräktig kviga av Highland-typ. ÖOF:s styrelse har beslutat att tillskjuta de pengar som fattas, så när du läser detta går säkert "Din" ko bland de övriga på de fina strandängarna i Beijershamn.

Nästa gång Du besöker Öland kan Du passa på att träffa "Din" ko i Beijershamn, samtidigt som du kan njuta av det allt rikare fågellivet!

Men, det behövs fler djur. Därför vill vi vädja till dig att fortsätta att stödja "håll grinden öppen...". Till- sammans skall vi fylla en ny ko! Använd gärna bifogat inbetalnings- kort. Red

Innehållsförteckning

Sjöfåglar i mängd

Aldrig tidigare har höst- sträcket längs Ölands östra kust varit så välbevakat som det var 1993. Det avspeglar sig i materialet som presenteras i detta nummer. Hur många blåsgäss sågs?

Ottenbyrapporten

Traditionellt redovisar Otten- by fågelstation det gångna året. För 1993 handlade det återigen mycket om kärnsnäppor, men även busksångare, biätare och svartbent strandpipare dyker upp.

Örnar

Hur kan det komma sig att ÖOF avbryter ett så viktigt naturvårdsarbete som stöd- utfodring av örnar. Vi för- söker förklara. Dessutom får du veta allt om kungs- örnens besök på ön

Fyll en ko.....	4	Ottenby fågelstation.....	27
Så mycket färg.....	5	"Återfynd".....	32
Sjöfågelösträcket.....	6	Upprop.....	34
Örngottepoken över.....	15	Fåglar på Öland.....	34
Kungsrörnen på Öland.....	20	Årsmöte.....	35
Beijershamn.....	25	Annonser.....	36

Vi sätter färg på Calidris

Visst är det kul att vara först med något nytt! Först var det kvalitén, sen kom färgomslaget, därefter nya formatet och datorn och nu kommer ett nummer helt i färg! Ekonomiskt blir detta Calidris största äventyr sedan starten. Men det gäller att våga för att vinna...

Vi i redaktionen vill med detta nummer ge Er ett "önskenummer". Så här skulle vi vilja att alla Calidrisnummer under året skall se ut. Tyvärr sätter ekonomin just nu "P" för det, men ett jubelnummer vill vi satsa på.

Nummer två, tre och fyra blir traditionella nummer, där vi i stället får arbeta hårt på att få fram så intressanta artiklar som möjligt. Det blir härfåglar och kärrensäppor, råkor och måsar och smått och gott. En och annan färgbild kan nog smyga in då och då. Så häng med -94. ÖOF och Calidris har återigen tagit tätpositionen!!

Sjöfågelsträcket hösten

en rad magnifika upplevelser

1993 –

*Text och bild
Bertil Breife*

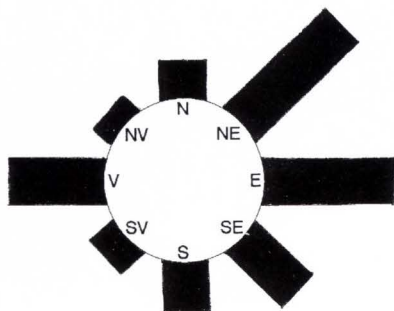
Den 27 september 1993 passerade ett massivt och magnifikt gåssträck vid Triberga läge på sydöstra Öland. Flock efter flock av prutgäss och vitkindade gäss sträckte i en till synes aldrig sinande ström. Efter sju timmars observation, då jag tyvärr var tvungen att avbryta bevakningen, kunde 22 509 prutgäss och 10 543 vitkindade gäss summeras. Bilden på detta uppslag togs denna dag – med vidvinkelobjektiv!

Ur sjöfågelsynpunkt var hösten 1993 på många sätt rekordartad. ÖOF:s nionde sjöfågelräknings-säsong resulterade i att rekordsummor för inte mindre än 28 sjöfågelarter uppnåddes.

Höstens sjöfågelräkningar bedrevs mellan 27 augusti och 21 november. Främst nyttjades Sebybadet och Triberga läge som obslokaler, men vi har kompletterat med uppgifter från Stenåsabadet, Gårdby hamn och Ottenby vid ett fåtal tillfällen. Totalt bedrevs sträckräkningarna under 65 dagar med totalt 410 timmar (tabell 1). Detta kan jämföras med fjolhösten¹ (den tidigare bäst välbevakade hösten) då sträcket bevakades 39 dagar under 247 timmar. Hösten 1993 hade vi under hela september faktiskt daglig bevakning!

Figur 1. Vindriktningens fördelning under de dagar då ÖOF:s sjöfågelräkningar ägde rum på sydöstra Öland hösten 1993. Under fem dagar var vindarna växlande.

Vädret

De rådande vindförhållandena har tidigare visat sig ha stor betydelse för resultatet av våra sträckräkningar. Hösten 1993 bjöd frikostigt på vindar från ostsektorn (figur 1), något som tidigare har haft en positiv inverkan på sträckets numerär för många arter. Detta kan ha bidragit till det goda resultatet för vissa arter (och lite sämre för andra) under hösten.

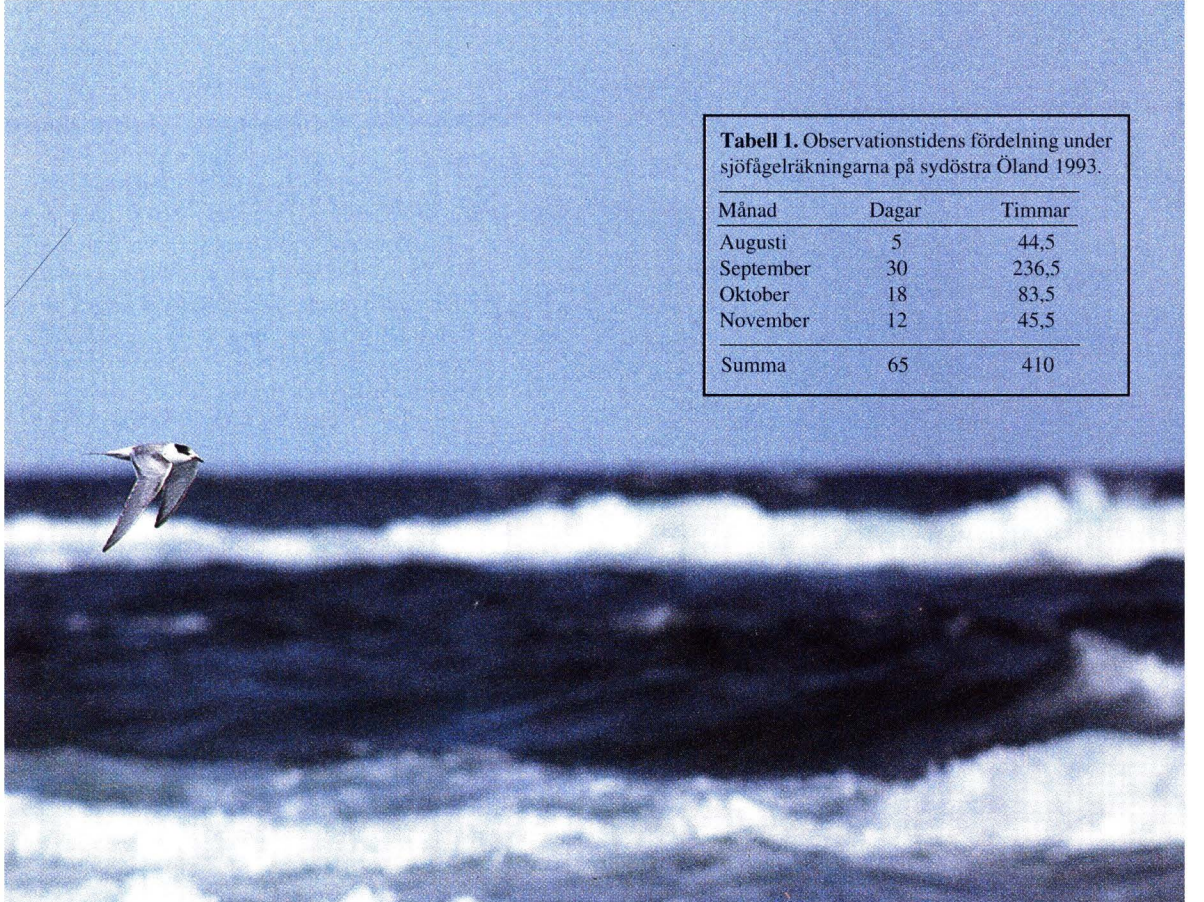
Resultat

Totalt observerades 471 956 sträckande sjöfåglar, alltså nästan en halv miljon (tabell 2). Sammantaget är höstens resultat det numerärt bästa hittills. Detta trots att ejdern, som är den klart talrikaste arten, långt ifrån uppvisade något rekordresultat. Den numerärt bästa sträckdagen blev 15 oktober (måttliga nordostvindar) då 72 748 sjöfåglar passerade under 10 timmars bevakning. Ca 40 000 av dessa var ejdrar.

Nedan kommenteras resultatet för en rad arter och artgrupper. Efter en del av rekordsummorna anges inom parentes de tidigare högstasum-

Tabell 1. Observationstidens fördelning under sjöfågelräkningarna på sydöstra Öland 1993.

Månad	Dagar	Timmar
Augusti	5	44,5
September	30	236,5
Oktober	18	83,5
November	12	45,5
Summa	65	410

Fisktärna (juvenil) – en art som drar bort tidigt på hösten. Redan i juli-augusti har merparten passerat Öland.

morna tillsammans med årtal.

Lommar

Totalt observerades 3 896 sträckande lommar under hösten, vilket är det till antalet bästa resultatet från ÖOF:s sträckräkningar. Bästa hösten tidigare var 1987² då 2 903 lommar sträckte – dock under endast 227 timmars bevakning. Bästa lomdagen var 21.11 (under blott 3,5 obstimmar i friska ostvindar) med 426 sträckande obestämda lommar, varav merparten ansågs vara smålommar. En enda sträckande islom (därtill obestämd) är dock inget att ”skryta med”.

Doppingar

Sträcket av doppingar under hösten får bedömas som gott – dock utan att några anmärkningsvärt höga toppar

noterades. Gråhaken var som vanligt talrikast med en god sträcksumma på 389 ex, men det var inget rekord. Rekordsummor nåddes däremot av skäggdopping med 247 sträckande (199 ex 1992¹) och av svarthaken med 95 (61 ex 1992¹).

Svanar

Alla våra tre svanarter sträckte med rekordsummor. Mindre sångsvan noterades med inte mindre än 1 139 ex. (497 ex 1984³) – kan jämföras med fjolårets 22 ex.¹ Det gäller dock att ha lite flyt om man skall få se höststräckande mindre sångsvanar på Öland. De kommer ofta i tämligen stora flockar som passerar snabbt närsomhelst på dagen och följer inte nödvändigtvis kusten som ledlinje. Att sträcksummorna varierar stort år från år är alltså inget för-

vånande. Bästa sträckdagar under hösten var 15.10 och 17.10 då 350 respektive 340 ex passerade.

Sångsvanens huvudsakliga sträckvägar ligger en bra bit norr om Öland så arten ses sällan sträckande här. Av de totalt 147 sträckande (53 ex 1986⁵) under hösten passerade 68 ex 16.11.

Knölsvanen, som ju inte är en någon ovanlig häckfågel i landet, ses relativt sällan sträckande på Öland⁴ så 85 ex får betraktas som en hög höstsumma (34 ex 1985⁶). Bästa sträckdagen inföll 16.11 då 64 ex sträckte.

Gäss

Totalt 3 495 sträckande bläsgäss är en mycket god höstsumma, men är långt ifrån rekordhög. Hösten 1991⁷ noterades 7 796 ex. För att bläsgäss

Tabell 2. Sträckande sjöfåglar vid ÖOF:s sträckräkningar på sydöstra Öland under 410 timmar 27.8-21.11 1993. De högsta totalsummorna någonsin (inkl. förstafynd) för sjöfågelräkningarna markerade med fet stil.

Smålom <i>Gavia stellata</i>	1 021	Ejder <i>Somateria mollissima</i>	158 928
Storlom <i>G. arctica</i>	585	Praktejder <i>S. spectabilis</i>	1
Obest. islom <i>G. immer/adamsii</i>	1	Alfågel <i>Clangula hyemalis</i>	26 927
Obest. lom <i>Gavia sp.</i>	2 262	Sjöorre <i>Melanitta nigra</i>	56 049
Skäggdopping <i>Podiceps cristatus</i>	247	Svärta <i>M. fusca</i>	1 862
Gråhakedopping <i>P. griseogena</i>	389	Knipa <i>Bucephala clangula</i>	1 806
Svarthakedopping <i>P. cristatus</i>	95	Salskrake <i>Mergus albellus</i>	18
Obest. dopping <i>Podiceps sp.</i>	16	Småskrake <i>M. serrator</i>	6 785
Obest. stormsvala <i>Hydrob./Oceanodr. sp.</i>	1	Storskrake <i>M. merganser</i>	122
Storskarv <i>Phalacrocorax carbo</i>	1 268	Obest. and	883
Knölsvan <i>Cygnus olor</i>	85	Bredstjärtad labb <i>Stercorarius pomarinus</i>	3
Mindre sångsvan <i>C. columbianus</i>	1 139	Labb <i>S. parasiticus</i>	100
Sångsvan <i>C. cygnus</i>	147	Fjälllabb <i>S. longicaudus</i>	10
Obest. svan <i>Cygnus sp.</i>	67	Storlabb <i>S. skua</i>	1
Sädgås <i>Anser fabalis</i>	70	Obest. labb <i>Stercorarius sp.</i>	45
Bläsgås <i>A. albifrons</i>	3 495	Svarthuvad mås <i>Larus melanocephalus</i>	1
Grågås <i>A. anser</i>	168	Dvärgmås <i>L. minutus</i>	417
Snögås <i>A. caerulescens</i>	1	Skratmås <i>L. ridibundus</i>	7 592
Vitkindad gås <i>Branta leucopsis</i>	60 990	Fiskmås <i>L. canus</i>	10 620
Prutgås <i>B. bernicla</i>	41 444	Silltrut <i>L. fuscus</i>	442
Ljusbukig prutgås <i>B.b. hrota</i>	1	Gråtrut <i>L. argentatus</i>	12 005
Obest. <i>Branta</i> -gås <i>Branta sp.</i>	300	Havstrut <i>L. marinus</i>	298
Obest. gås <i>Anser/Branta sp.</i>	237	Tretåig mås <i>Rissa tridactyla</i>	56
Gravand <i>Tadorna tadorna</i>	20	Skräntärna <i>Sterna caspia</i>	1
Bläsand <i>Anas penelope</i>	48 146	Kentsk tärna <i>S. sandvicensis</i>	263
Snatterand <i>A. strepera</i>	5	Fisktärna <i>S. hirundo</i>	315
Kricka <i>A. crecca</i>	4 066	Silvertärna <i>S. paradisaea</i>	11
Gräsand <i>A. platyrhynchos</i>	3 680	Fisk-/silvertärna <i>S. hirundo/paradisaea</i>	353
Stjärtand <i>A. actua</i>	3 413	Småtärna <i>S. albifrons</i>	8
Årta <i>A. querquedula</i>	10	Svarttärna <i>Chlidonias niger</i>	5
Skedand <i>A. clypeata</i>	384	Sillgrissla <i>Uria aalge</i>	52
Brunand <i>Aythya ferina</i>	47	Spetsbergsgrißla <i>U. lomvia</i>	1
Vigg <i>A. fuligula</i>	800	Tordmule <i>Alca torda</i>	44
Bergand <i>A. marila</i>	10 280	Tordmule/sillgrissla <i>A. torda/U. aalge</i>	359
Vigg/bergand <i>A. fuligula/marila</i>	520	Tobisgrissla <i>Cephus grylle</i>	172
		Summa	471 956

skall registreras sträckande i några anmärkningsvärda antal på Öland krävs vanligen ostvindar. Troligen är det därför antalet sträckande varierar kraftigt år från år. Hösten 1992¹ noterades t.ex. blott 112 ex.

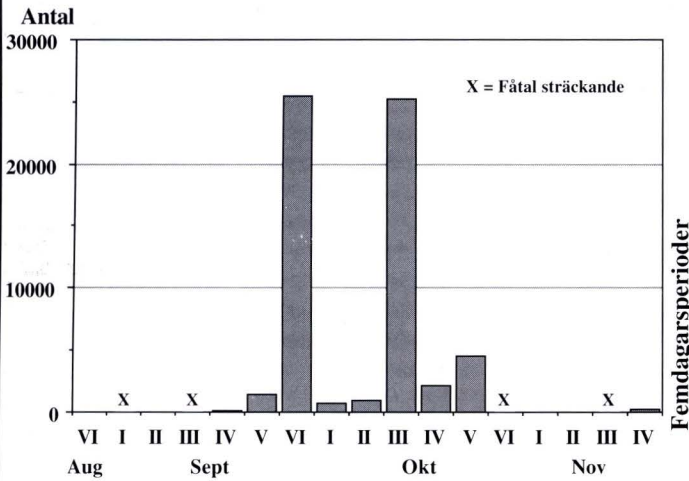
Sträcket av vitkindad gås och prutgås denna höst var formidabelt. Slutsumman på 60 990 sträckande vitkindade gäss är, för oss som håller på med sjöfågelräkningar på Öland, nästan osannolik. Jämför bara med den tidigare högtanoter-

ingen från 1990⁸ med 17 324 sträckande. Materialet denna höst uppvisar två toppar (figur 2) – dels en topp så tidigt som i slutet av september och dels en (mera normalt) i mitten av oktober. Bästa sträckdagen inträffade 15 oktober då ca 24 000 ex sträckte under 10 timmars observation i måttliga nordostvindar.

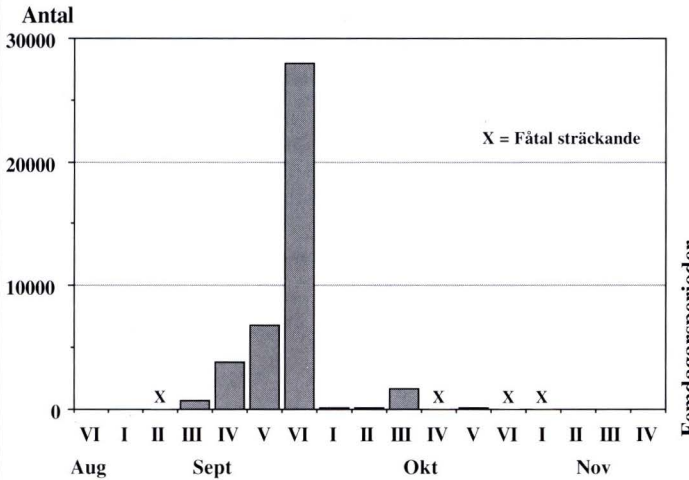
Totalt 41 444 sträckande prutgäss är även det en rekordnotering. Dock noterades 40 103 ex under räkning-

arna hösten 1987². Sträcket uppvisade en tydlig sträcktopp i slutet av september (figur 3). Mellan 25 och 27 september passerade 31 249 prutgäss (eller 75 % av hösten totala antal). Bästa sträckdag inföll 27 september med 22 509 sträckande under 7 timmars observation i friska till hårda ostvindar. En betydligt större dagssumma hade nog erhållits om sträcket hade kunnat bevakas under hela den ljusa tiden av dygnet denna dag.

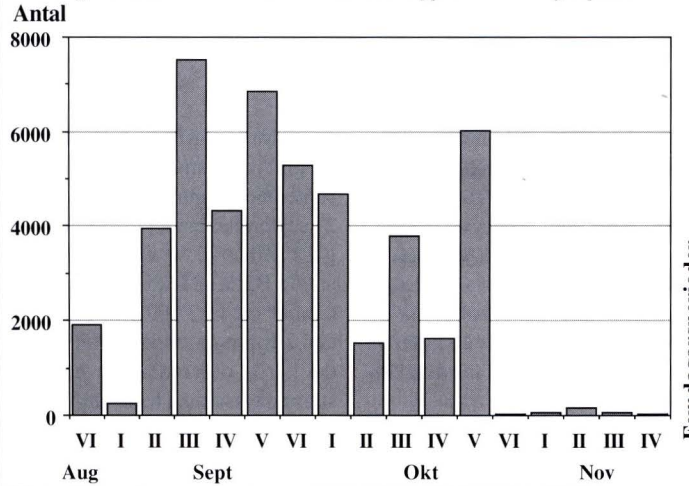
Figur 2. Stäcket av vitkindad gås hösten 1993 uppdelat i femdagarsperioder.

Figur 3. Stäcket av prutgås hösten 1993 uppdelat i femdagarsperioder.

Figur 4. Stäcket av bläsand hösten 1993 uppdelat i femdagarsperioder.

Av 5 583 åldersbestämda prutgäss var endast 445 juvenila (9 %), något som inte tyder på ett lysande häckningsresultat för de prutgäss som passerade vår östra kust denna höst.

Simänder

Sträcket av bläsand var suveränt. Inte mindre än 48 146 sträckande innebär en rejäl putsning av det tidigare rekordet från 1990⁸ som låg på 17 663 ex. I figur 4 kan vi se att de flesta bläsänderna sträckte i september, men även i oktober var bläsandssträcket förhållandesvis kraftigt. Den största enskilda sträckdagen blev 25 september med 6 203 ex. som passerade under 9 timmar i friska-hårda ostvindar.

Även stjärtand och gräsand slog numerära rekord med 3 413 (2 619 ex. 1991⁷) respektive 3 680 (2 236 ex. 1986⁵) sträckande.

Dykänder

För första gången registrerades ett femsiffrigt antal sträckande bergänder, nämligen 10 280 ex (8 184 ex. 1991⁷). Sträcket redovisas i femdagarsperioder i figur 5. Höstens verkliga sträcktopp registrerades 25 september då 4 475 sträckande bergänder inräknades under 9 obstimmar i friska-hårda ostvindar.

Som vanligt var ejdern den talrikaste sträckande sjöfågeln och 158 928 observerades. Detta är visserligen långt ifrån rekord, men det får ändå betraktas som ett gott resultat. Bästa sträckdagen var 15 oktober (måttliga nordostvindar) med ca 40 000 ex.

Även alfågelsträcket blev av hög klass. Inalles 26 927 alfåglar sågs sträcka förbi, vilket är rekord för ÖOF:s sjöfågelräkningar (20 887 ex. 1987²). Sträcket förlöft ganska jämnt från mitten av oktober och framåt. Flest alfåglar – 4 932 ex – observerades 22 oktober under 10 obstimmar i friska nordostvindar.

Inte mindre än 56 049 sjöorrar inräknades under hösten – naturligtvis även här ett rekord (28 552 ex

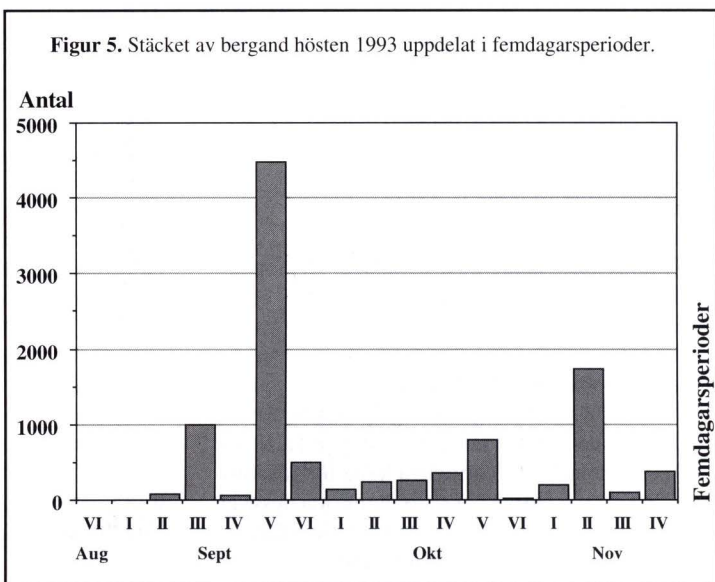

En av alla dessa sträckande bläsandsflockar vid Triberga läge hösten 1993 – här uppblandad med skedand och stjärtand.

1992¹). Sträckbilderna var den normala med september som den suveränt största sträckmånaden (figur 6). En rejäl topp inträffade i mitten av månaden. Exempelvis så sträckte 10 036 sjöorrar 12 september under drygt 8 obstimmar i måttliga ostvindar.

Totalt 1 806 sträckande knipor är en liten putsning av den förra bästanoteringen från 1985⁶ med 1 639 ex. Ingen markerad topp kan skönjas i hösten material, men det närmast bästa resultatet nåddes 23 oktober då 229 ex sträckte i måttliga nordostvindar.

Också småskraksträcket slog rekord denna höst med totalt 6 785 förbiflygande (5 517 ex 1987²). Denna höst inträffade en urskiljbar

Funderingar kring mässträcket

Sträckande mäsflöck med fiskmås, skrattnås och gråtrut.

Måsar är ett fascinerande släkte. De har satt många myror i huvudet på oss sträckskådare som försöker förstå oss på dem. Denna höst var det som sagt silltrutens sena sträcktopp och det kraftiga inflödet av unga tretåiga måsar i oktober och november som förbryllade oss. Tidigare har vi t ex förundrat oss över fiskmåsens tidvis kraftiga sträck längs den östra landborgen (ungefär vid den östra landsvägen) i sydvästlig riktning mot vinden – alltid i vindar omkring sydväst. Det märkliga med detta sträck är att det äger rum både höst och vår (!), alltså vid en tidpunkt då man rimligen tycker att sträckriktningen borde vara nordlig! Eller?

Gråtrutsstötar?

Det finns några andra frågeställningar att vara observanta på inför kommande säsonger. Under de senaste höstarna tycks det som om gråtruten har minskat kraftigt i antal. Huruvida sträckräkningar, på det sätt som vi nu bidriver dem, kan fungera som en måttstock på förändringar av fågelpopulationer vill jag låta vara osagt. Men det vi tidigare kallat för "gråtrutsstöt" ⁴ bör vi numera kalla för "måsstöt", eftersom gråtruten inte alls dominerar dessa på samma sätt som bara för en fyra-fem år sedan. Är gråtruten stadd i minskning i Östersjön?

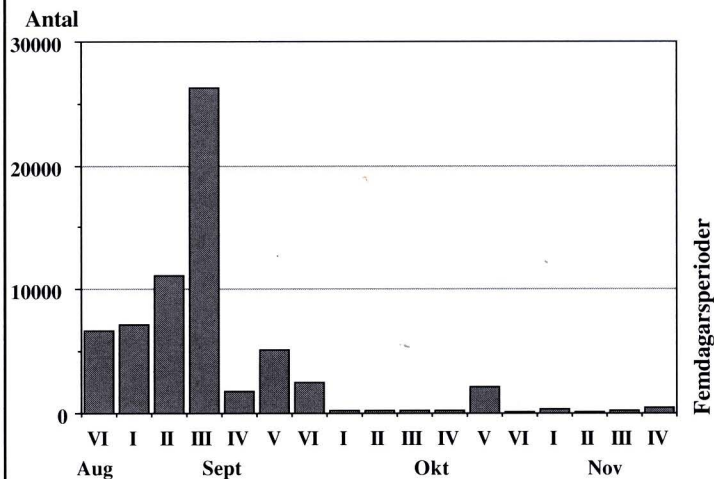
Dubbelräkningar?

Vi har vid ett par olika tillfällen noterat att vi dubbelräknat samma gråtrutsindivider. Detta har vi kunnat konstatera tack vare att de varit missfärgade. Frågeställningen som följer blir: Är egentligen sträcket av trutar och måsar så kraftigt längs Ölands sydöstra kust som vi tidigare trott? Kan det vara så att åtminstone en del av det sträck vi registrerar är lokala förflyttningar av mer eller mindre stationära trutar och måsar, som satt sig i rörelse på grund av omständigheter som inte har med egentligt sträck att göra. Det kan kanske t ex gälla förflyttningar mellan födosök och rastplatser, väderläge osv.

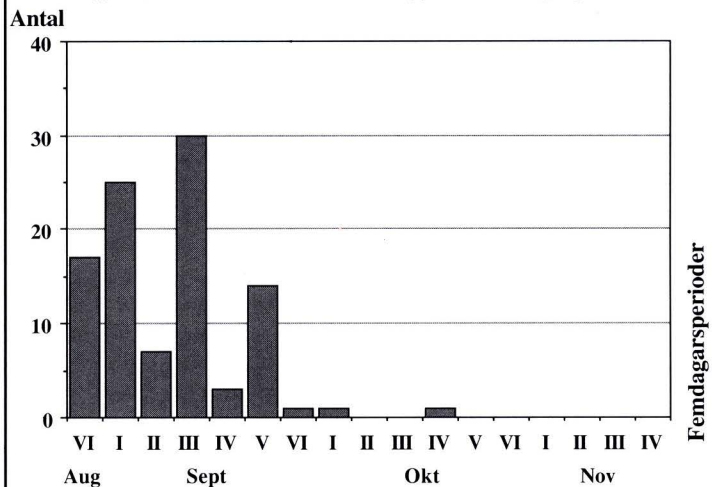
Låt oss t ex titta på dvärgmåssträcket. Detta registreras i större utsträckning endast i samband med kraftiga vindar från ostsektorn. Är detta fåglar som sträcker vidare och försvinner ut ur Östersjön? Eller kan det vara så att den kraftiga vinden s a s "gjort det obehagligt" för de pelagiskt levande dvärgmåsaerna och tillfälligt satt dem i rörelse? Och att de senare, när vinden lagt sig, återvänder ut till sitt pelagiska leverne. När så nästa "blåsväder" kommer – är det då samma dvärgmåsar vi inräknar en gång till? Eller är det nya? Vad tror du?

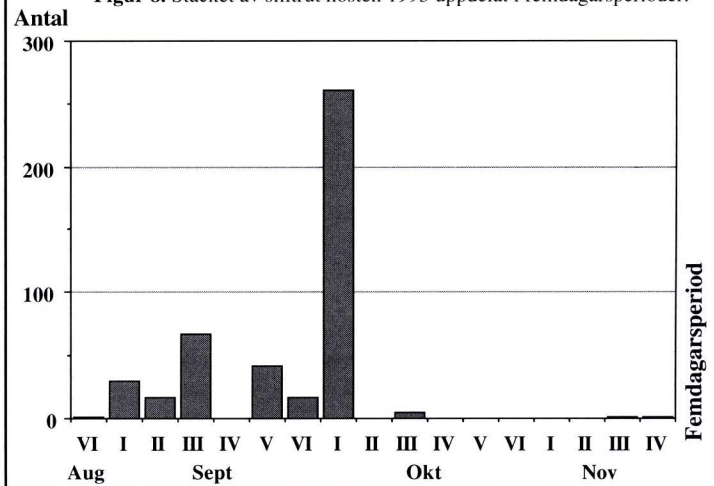
Figur 6. Stäcket av sjöorre hösten 1993 uppdelat i femdagarsperioder.

Figur 7. Stäcket av labb hösten 1993 uppdelat i femdagarsperioder.

Figur 8. Stäcket av silltrut hösten 1993 uppdelat i femdagarsperioder.

topp i mitten av oktober. Bästa sträckdagen blev 15 oktober då 650 individer passerade under 10 observationstimmor i måttliga nordostvindar.

Labbar

De tre bredstjärtade labbar som sträckte under hösten är kanske inte något att yvas över, men att så mycket som 100 "vanliga" labbar sträckte hade vi väl inte ens kunnat drömma om (27 ex 1991⁷). Lägg därtill 45 obestämda labbar. Den allra största delen av de labbar som ses runt Ölands kuster passerar vanligen i Kalmarsund, väster om ön.

Labbsträckets förlopp denna höst kan studeras i figur 7. Nästan alla labbar passerade i augusti och september, blott två i oktober – ett typiskt uppträdande för arten i våra vatten. Av de 100 labbar var 64 juvenila, 2 2-3K-fåglar, 4 3-4K-fåglar och 30 adulta. Den bästa "labbdagen" inträffade 3 september då 16 labbar sträckte och dessutom en bredstjärtad och 12 obestämda. Vindarna denna dag var friska nordostliga.

Tidigare har under de åtta höstar som ÖOF bedrivit sjöfågelräkningar totalt 5 fjälllabbar observerats. Hösten 1993 sågs inte mindre än 10 ex. Alla tio var juvenila och en av dem sågs 31 augusti medan de övriga nio sträckte mellan 10 och 14 september. Alla dessa dagar dominerades av ostvindar.

Måsar

Med undantag av silltrut och tretåig mås blev måssträcket denna höst inte särskilt spektakulärt. Totalt 417 dvärgmåsar skäms dock inte för sig. Särskilt om man vet att vi helt missade den bästa dvärgmåsdagen, 11 november, då drygt 300 dvärgmåsar sträckte vid Ottenby (Ottenby fågelstations dagbok 1993). Nämnas bör också att under ett antal intensiva sträckdagar räknades inte måssträcket alls. Är man ensam som sträckräknare hinner man dessvärre inte alltid med att räkna alla sträck-

Unga tretåiga måsar uppträdde rekordartat i Östersjön och längs Ölands kuster under hösten 1994.

ande fåglar och man blir tvungen att prioritera, tyvärr.

Silltruten har under våra sträckräkningar aldrig varit särskilt talrik och de största sträckrörelserna har noterats i slutet av augusti. Största dagssumman nåddes t ex 27 augusti 1986⁵ med 227 ex. (i friska sydostvindar). Samma år nåddes även den högsta höstsumman med 294 ex. Denna summa slogs dock med marginal denna höst då 442 sträckande silltrutar inräknades och sträcktoppen inträffade överraskande nog så sent som i början av oktober (figur 8). Visserligen har vi genom åren noterat en del silltrutar i oktober (som mest 80 ex. 1987²), och enstaka fåglar även i november, men aldrig med en sådan markerad sträcktopp som denna höst.

Bästa sträckdagen blev 2 oktober med 205 noterade under 10 obstimmar i hårda sydostvindar. Den största flocken innehöll 36 exemplar!

Tretåiga måsar uppträdde i rekordantal från slutet av oktober och i november åtminstone längs större delen av Ostkusten och i Finland. Måhända ett resultat av inflöde av tretåiga måsar efter kraftiga västliga stormar i Nordnorrland i slutet av oktober. Även i våra sträckräkningar

ar nådde arten en rekordsumma: 56 ex. (44 ex 1992¹). Av dessa var 53 juvenila och endast 3 adulta sågs. Alla utom en observerades i vindar från ostsektorn. Bästa sträckdag blev 8 november med 17 ex under blott drygt en och en halv obstimme! Lika många inräknades 14 november under 6 obstimmar.

”Smågodis”

Som vanligt sågs en del rariteter och dessa redovisas här. Nämnas skall att inga av dessa i skrivande stund är granskade av varken raritetskommittén eller den regionala rapportkommittén för Öland.

En obestämd stormsvala sågs glimtvis vid Triberga läge 26 oktober i hårda ostvindar. Den stora gås-dagen 27 september anförde en snögås en flock vitkindade gäss vid Triberga läge (den kändes ”äkta”) och en ljusbukig prutgås sträckte på samma lokal 16 oktober. I en stor sträckande ejderflock hittades en adult pratkejderhanne 22 oktober vid Sebybadet. Den storlabb som passerade Triberga läge 1 september var den första för ÖOF:s sjöfågelräkningar och därmed observerades alla fyra labbarterna denna höst. Årets ”sedvanliga” svarthuvade

mås, denna gång en 1K-fågel, observerades 3 oktober på Sebybadet. Arten är därmed observerad för fjärde året i rad under ÖOF:s sjöfågelräkningar.

Den ”tyngsta” obsen gjordes dock på morgonen den 14 november då en spetsbergsgrißla sträckte vid Sebybadet i friska-hårda sydsydostliga vindar. Den sträckte på ganska nära håll tillsammans med alfåglar och var i huvudsakligen i sommarräkt. Om fyndet godkänns blir det det första för Öland.

Det mest anmärkningsvärda som noterades vid sidan om sjöfågeln var att inte mindre än sex pilgrimsfalkar sträckte förbi Triberga läge under september.

Slutligen ett stort tack till alla som bidragit med uppgifter till denna uppsats: Niklas Holmström (som även granskat manus), Pekka Westin, Mats Wallin, Lennart Carlsson, Bo och Oskar Mörnerud, Stefan Wahlstedt, Richard Ottvall, Lars Svensson, Björn Klevermark, Per-Erik Betzholtz, Malin Löfgren, Johan Björklund, Anders Grindlund, Bertil Schelander, Lars och Gisela Blomqvist. Hoppas att jag inte glömt någon. Nu tar vi nya tag inför den spännande hösten 1994! Är det de bredstjärtade labbarernas tur i år?

Referenser

1. Breife, B. 1993. Noteringar från sjöfågelsträcket hösten 1992. *Calidris* 22:22-25.
2. – 1988. Sjöfågelsträcket på sydöstra Öland hösten 1987. *Calidris* 17:75-84.
3. – 1985. Sjöfågelsträcket vid Triberga läge 1984. *Calidris* 14:69-80.
4. – Holmström, N. & Blomqvist, Lars. 1993. Sjöfågelboken. *Vår Fågelvärld*, Suppl. 18. Lund.
5. Breife, B. 1987. Sjöfågelsträcket på sydöstra Öland hösten 1986. *Calidris* 16:27-38.
6. – 1986. Sjöfågelsträcket vid Triberga läge hösten 1985. *Calidris* 15:55-66.
7. – 1992. Noteringar från sjöfågelsträcket hösten 1991. *Calidris* 21:68-70.
8. – 1991. Noteringar från sjöfågelsträcket hösten 1990. *Calidris* 20:71-73.

Bertil Breife
Alby 3307

380 62 Mörbylånga

Örngottepoken bäddade för örnen!

Gösta Friberg

Örnen har landat! Bilden togs i oktober -78 vid åteln på Baspunkten. På den tiden satt alltid några havsörnar och "väntade" på att vi skulle starta upp utfodringen. Fågeln på bilden var färgmärkt och kläcktes i Stockholms skärgård året innan. Foto: Bertil Breife.

En tjuugoårig epok i ÖOF:s fågelskyddsarbete är över. 1974 släpades den första ÖOF-grisen ut över Alvarret. Alf Olsson, som i egen regi redan två år tidigare börjat vinterutfodra örn, fick tillfredsställelsen att se tjuugo örnar runt de totalt fyra åtlar som lades detta premiärår. Uppskattningsvis tre ton kött gick åt för att underhålla de tio havs-, niokungs- och den ensamma större skrikörn som utgjorde kundkretsen. Ja, faktiskt, stamgästerna bestod på den tiden mest av just örn...

Örnutfodringen startades ursprungligen i syfte att rädda örnen från utrotning. Hotet var akut - så akut att pionjärerna knappast vågade hoppas på att det som inletts skulle få en 20-årig historia. Än mindre vågade de tro att slutet på epoken skulle komma att bero på framgång och positiva resultat.

Men så är faktiskt fallet. ÖOF har

vid sitt beslut om att lägga örnutfodringen i malpåse, haft möjlighet att väga de mer eller mindre tvingande skälen mot en faktisk förbättring i örnbeståndets numerär och hälsotillstånd.

Örnen har landat

Åtskilliga hundra människor har genom åren kunnat häpnas över örnarnas svindlande akrobatik i lufttrummet över Södra Baspunkten. Flertalet har också givits insikt i den all mer halsbrytande balansgång arterna tvingats gå mellan liv och utrotning. Måhända har en del därefter, med sina respektive resurser, medverkat till att örnen nu landat åtminstone för en förhoppningsvis längre återhämningsperiod.

Kanske spränger de allt mer livskraftiga havsörnsparen hundra-ungarsgränsen i år? 1993 föddes 94 ungar och om utvecklingen fortsätter

när vi åter igen 1950 års nivå inom överskådlig framtid. Havsörnen lyckas allra bäst i Östersjölandskapen. I dessa områden hade miljögifterna PCB och DDT störst inverkan på reproduktionsförmågan och när nu halterna i miljön minskar, svarar örnen positivt.

Över hälften av alla häckningar lyckas idag. När läget var som mest kritiskt under 1970-talet lyckades bara en av fem häckningar. Även antalet ungar per häckning ökar stadigt och ligger f n på ca 1,5, att jämföra med 1,8 under tiden före miljögifternas introduktion.

Korpen flyger

Parallellt med dessa uppmuntrande signaler har det uppstått flera mer eller mindre tvingande skäl till att se över ÖOF:s fortsatta engagemang.

Randområdet runt det nuvarande åtelreservatet har utvecklats till ett

En kretsande havsörn, här en ungfågel, är alltid en magnifik syn.
Foto: Bruno Sundin.

populärt jaktområde. Under säsongen 91/92 bedrevs det jakt dagligen, en intensitet som endast till en del kan förklaras av en gynnad rävpopulation. Oaktat antalet dödade råvar lyckades man i vilket fall hålla örnnarna på avstånd från åteln.

Antalet övervintrande ölandsörnar har samtidigt minskat kraftigt. Från ca 20-30 örnar på 70-talet, sågs 91/92 resp 92/93 endast 2 örnar runt åteln (se figur sid. 19). Troligtvis betyder den kraftigt ökande åtelverksamheten i Mellansverige och på det småländska fastlandet mycket för denna minskning. Ölandsåteln har av allt att döma minskat i betydelse.

Detta gäller dock inte för korpen, som för bara 10 år sedan betraktades som en udda - nästan välkommen - snyltgäst. Under senare år har den dock följt jägarnas utvecklingskurva och är nu en högfrekvent massbesökare på åteln. Under 92/93 torde korpen ha ätit upp 99% av de 2,5 tonnen kött som drogs ut på åteln.

Att vara eller inte vara

Färre örnar på Öland, fler och ido-

gare jägare och en massiv ökning av antalet snyltgäster. Till detta populationsdynamiska perspektiv kom en fjärde faktor - nämligen den allt mer intermittenta köttillgången - att få bågaren att rinna över. Frågan om fortsatt drift eller nedläggning eller möjligen flyttning av åteln aktualiserades, och ÖOF beslutade efter säsongen 92/93 att lägga ned åtelverksamheten.

Änglamark

Nygamla hot tar över. I takt med att stammen ökar strömmar rapporter om påskjutna örnar in allt oftare. Insiktsbefriade jägare med kliande avtryckarfingrar har uppenbara svårigheter att bärga sig, nu när chanserna åter igen ökar att få uppleva örnen sväva över skärgårdsöarna.

Örnen, med sin försiktiga och tillbakadragna läggning, kräver relativt störningsfria miljöer. Det ökande så kallade rörliga friluftslivet till havs och på land, kan komma att försinka återhämtningen och på sikt kanske utgöra ett hot som inte kan mot-

Åtelminnen

Så började det

För den historiskt intresserade läsaren vill vi gärna ge en detaljerad återblick över de gångna tjugo åren i örnen s tjänst.

Ölands Ornitologiska Förening startade utfodringen av rovfåglar, och då främst örnar, säsongen 1974/75. Dock hade verksamheten redan varit igång några år i annan regi, bl a hade Ottenby fågelstation, genom Robert von Schulz, lagt ut åtlar på Schäferiängarna under några år. I privat regi hade också Paul Sandelin utfodring på isen utanför Mörbylånga. En dag då isen var osäker tippade han i stället av köttet vid Södra Baspunkten. Paul flyttade sedermera bort från ön och åtelverksamheten övertogs av Per Svensson den 29 januari 1972. Per permanentade utfodringsplatsen till 700 meter norr om vägen vid Södra Baspunkten. Där har den legat allt sedan dess.

Samtidigt sökte Robert von Schultz också en plats för utfodring på Alvaret och det blev Ekelunda, där matning i regi av Alf Ohlsson kom igång den 21 januari 1972. Både Per och Alf drev verksamheten själva under två vintrar innan ÖOF tog över hösten 1974.

Under 1972 och fyra-fem år framåt lades det ut åtel på fyra platser: Söder om Möckelmossen, Ekelunda, Södra Baspunkten och Ottenby, så örnnarna hade en angenäm tid. Utfodringen i Ottenby lades ner efter några år och den i Ekelunda höll på till 1982. Och gott om örn var det (se figur sid. 19). Rekordet var vintern 1976/77 då inalles 32 olika örnar, 9 kungs- och 23 havsörnar, besökte åtlarna. Att notera är att korpen på denna tid var så fåtalig att varje iakttagelse skulle rapporteras till den dåvarande rapportkommittén för Öland.

Svinaktiga trafikanter

Under dessa pionjärår på sjuttitalet skedde verksamheten lite annorlunda än vad den gjort de senaste åren. Allt var ideellt, inte ens bensinpengar förekom i början, men när bidrag kom från Svenska Naturskyddsföreningen genom Björn Helandens (Projekt Havsörn) försorg så slapp man i varje fall att betala bensinen ur egen ficka. Fodret bestod mest av självdöda grisar som hämtades både här och där, mest från lant-

brukare Gösta Gärdå i Rockneby. ÖOF:s släpkärra fanns ännu ej och kombibilar var sällsynta. Så det blev att få plats med så mycket gris som möjligt i bagaget och de stora svinen fick spännas fast med säkerhetsbälte i passagerarsätet. Detta kunde utmynna i en del dråpliga historier, som när en av oss med en prydlig 80-kilos sugga fastspänd i passagerarsätet fick stanna vid rött ljus i Kalmar. Föraren i bilen i filen bredvid fann sig alltså plötsligt vid en snabb blick till vänster stirrande på en ur alla aspekter död gris, som med tom blick stirrade tillbaka! Nåväl, det blev grönt ljus, men denne svårt chockade förare blev helt enkelt stående kvar paralyserad. Måne han någonsin fattade vad som hänt? Eller den gången Per blev stoppad av polisen eller den gången Alfs hustru inte fick igång sin bil utan måste ta Alfs till körövningen. Kruxet var att den var full med döda grisar. Listan av dråpliga historier från dessa år i örntufodringens barndom kan göras lång, men vi sparar historierna till framtida berättarkvällar.

Slit och släp

Det foder som använts kom under de första åren som sagt från grisuppfödare i trakten. Från och med vintern 1979/80 togs dock allt foder från Kalmar läns slakterier, och vi fick då dels tillgång till fortsatt kostnadsfritt foder och dels veterinärbesiktigat sådant, fritt från sjukdomar och läkemedelsrester.

Hur mycket foder har då ÖOF lagt ut under de 19 åren? Statistik finns tyvärr inte från varje år, men under 1970- och 1980-talet lades det ut i genomsnitt 4 ton/år. Från slutet av 1980-talet till den sista säsongen hade mängden miskat till 2,5 ton/år. Sammantaget skulle vi alltså ha släpat ut ca 80 ton kött. Puh!

Hur gick det rent praktiskt till att släpa köttet 700 meter ut på Alvaret i "ur och skur"? Släpat ut är ibland det rätta ordet. Drömföret var is och ett tunnt snölager. Då kunde en skidpulka av armémodell använ-

Baspunkten 1979. Örngodiset på plats - utfodrare kan ta en paus och spana in eventuella gäster. Foto: Jan Jörgensen.

das men när snön blev djupare ökade problemen. Mardrömsföret var vattensjuka marker och plusgrader. Då fick köttet transporteras i skottkärra med en man framför och en bakom i bästa fall. Ibland har trogna ÖOF-arbetare ensamma fått köra ut fodret! Men i takt med åren infördes förbättringar. Så småningom spångades stigen ut till åteln genom ett samarbete med Länsstyrelsen och Arbetsmarknadsverket. Detta innebar en stor lättnad med undantag för de perioder som spången belagts med blankpolerad is.... För att inte tala om när föreningen kunde inköpa ett släp för transportererna. Eller som Per Svensson, mångårig "grissläppare" uttrycker det: "Jag längtar inte tillbaka!"

"Vad gö di?"

En hel del mer eller mindre allvarliga svårigheter har följt i örntufodringens spår. Till en början sågs verksamheten med skepsis av många ölanningar. Med hjälp av information löstes mycket, men kritik riktades från de mest skilda håll. Bilister stördes av bilar parkerade vid Baspunkten, konflikter med markägare var vanliga men löstes med beträdnadsförbudet. Markägare-

na fick dock ha kvar jakt-rätten, vilket ofta skapat gnissel i maskineriet. Kulmen nåddes när ett jakt-torn (!) uppfördes några hundra meter från utfod-ringsplatsen 1992. Från detta skulle jägarna jaga räv. Ibland har närgångna naturfotografer vållat bekyrskhet. Även efter beträdnadsförbudet har ÖOF gett tillstånd för gömslefoto-grafering, men ytterst restriktivt. Avslutningsvis fanns också hotet om foderbrist.

Kunskap och PR

Som synes har arbetet inneburit en hel del mer än att "bara" lägga ut kött till örnarna. De från föreningen som under åren varit ansvariga för verksamheten har ibland fått ta till hela sitt register, kunskan-de och charm för att komma till rätta med allt som

dykt upp. Men alla dessa möten med människor har också tillfört föreningen kunskap och inte minst roliga minnen. Och vi har ju sluppit rena sabotage. Eller skall man rubricera stölden av skott-kärra och presenning som sabotage?

Föreningens örntufodring har också tjänat som PR och informationsansikte utåt mot den naturintresserade allmänheten. Otaliga är grupperna som guidats vid Baspunkten, allt från dagisavdelningar, pensionärsgrupper och fågelklubbar till Östnytt, Barometern, Östra Småland, Expressen, saligen insomnade veckotidningen SE samt TV1:s Aktuellt. Örnar är tacksamma att visa upp (om dom bara finns där den dagen förstås!), de uppskattas av de flesta, de är spännande och med utgångspunkt från deras liv kan man lätt föra resonemang- et vidare när det gäller miljöpåverkan och naturförstörelse. Men framförallt att har man kunnat visa att man kan göra något åt det!

Anders Waldenström
Storgatan 3
386 91 Färjestaden

En ung havsörn närmar sig försiktigt en nyligen utsläpad gris på närmare 100 kg. Kråkorna är som vanligt först på plats.
Foto: Bertil Breife.

verkas med hjälp av åtelutläggning. Naturvårdare och ornitologer måste kanske börja inrikta sitt arbete på nya uppgifter för att säkra och befästa den naturliga örnpopulationen?

Resultat

Ja, några resultat i vetenskaplig bemärkelse kan man naturligtvis inte redovisa för en enskild åtel. Inledningsvis nämndes dock hur örnstammen börjat återvinna livskraft och det torde knappast vara någon tvekan om att ölandsåtlarna för 20 år sedan hade en mycket stor marginalbetydelse när stammens vara eller inte vara hängde på en skör tråd.

Antalet besökande örnar har redovisats i diagrammet. Möjligheterna att studera enskilda individer har varit mycket goda. Likaså har betraktarna genom åren kunnat iaktta och fundera kring olika beteenden, inbördes relationer etc etc.

"Den individen var här i fjol som 3k, tror jag".

"Här kommer Chieffen - nu lyfter alla"

"Varför hämtar hon aldrig själv från åteln?"

"Nu har den suttit stilla 200 meter från åteln i fyra timmar - varför?"

Mycket har gett upphov till spekulationer men mer sällan till några säkra slutsatser.

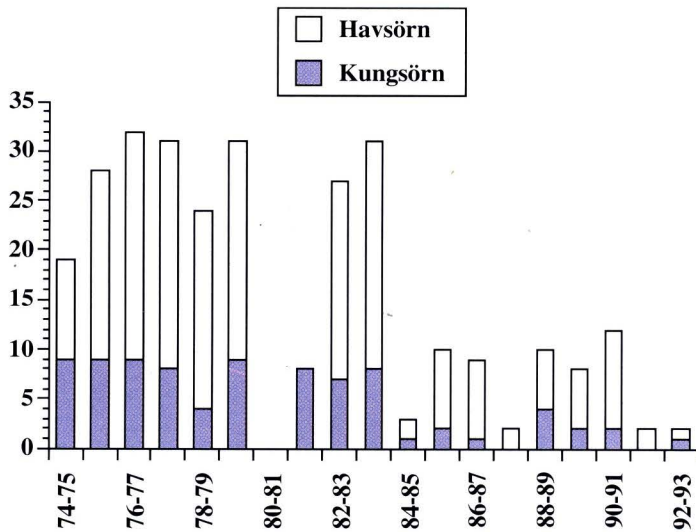
Helt klart är att antalet havsörnar alltid varit dubbelt eller tredubbelt antalet kungsörnar. Åldersmässigt förefaller andelen äldre örnar med tiden ha ökat på åteln. Gamla nöjda kunder? Väderförhållandena har under senare år haft en viss betydelse för besöksfrekvensen. De många milda vintrarna har gett relativt låga siffror, medan lite tuffare vintrar erbjudit förhållandevis fler observationer. 90/91 var en jämförelsevis kall vinter med fruset sund. Åteln besöktes av tolv örnar (tio havs- och 2 kungsörnar), en ganska hög siffra för den senaste tioårsperioden, men ändå inte så imponerande eftersom det samma år inräknades upp emot

tjugo havsörnar på isarna norr och söder om Ölandsbron.

En annan frågeställning som gett upphov till funderingar är huruvida korpens närvaro är av ondo eller godo. En teori är att närvaron av korp drar till sig örnens uppmärksamhet - och det kan nog äga sin riktighet. Detta är sannolikt positivt om antalet korpar är måttligt i förhållande till mängden foder. Under senare år när korpen kunnat räknas till ett knappt hundratal kan den positiva effekten ifrågasättas. Vid flera tillfällen förvandlades 75 kg kött till ett oigenkännligt nystan av hud och ben medan undertecknad under en halvtimmes frånvaro fyllde på skottkärnan. Det är troligt att åteln rensats redan efter tre dygn varefter endast ben serverades de fyra sista dagarna före nästa leverans. Vad detta kan ha fått för betydelse för örnens inställning till Restaurang Baspunkten är svårt att säga. Troligtvis har det bidragit till att snäva in antalet "betalande" gäster.

Figur. Antalet örnar observerade vid ÖOF:s åtlar under örnutfodringen 1974-1993.

Att lura en korp

Från och med säsongen 90/91 försköts tidpunkten för uppstartning av utfodring. Först i mellandagarna forslades det första köttet ut - detta som ett desperat försök att lura korpen. Normalt började utläggningen i början av december för att sedan avslutas under de första dagarna i mars. Man kan naturligtvis inte undgå att fundera på om man i första hand lurade sig själv och örnen. Korporna löste åtminstone problemet genom att delegera en vaktkorp. Tre år i rad upprepades proceduren: Några dagar efter jul kunde vaktkorpen - strategiskt placerad en halv meter under toppen på en gran 200 meter från åteln - konstatera att uppdraget ej varit förgäves. Samtidigt som jag - tyngd av 75 kg kött - funderade på vad korpen funderade på, burrade den upp sig, lyfte ena vingen, sträckte ut andra vingen, ruskade intensivt på sig, gäspade och tog sen försiktigt till vingarna. Efter att ha dristat sig till en noggrannare kontroll av ekipaget, cirklade den sakta uppåt i en vid spiral, ivrigt utstötande ett säreget och av mig aldrig tidigare hört "korriip". När jag nått åtelplatsen befann den sig på så hög höjd att

den endast kunde höras. När jag levererade omgång två hade redan en till två korpar anlänt och vid tredje rundan fanns ett tiotal korpar på plats! "Korriiip" kunde möjligen betyda:

"Nu är det dumma nötet som förvarar sitt kött på alvaret tillbaka". Men å andra sidan, korpen vet nog bättre än så...

Örnen tar inte en enda ål...

Människans förhållande till naturen är outgrundligt. Ett litet fåtal kan hämningslöst och lustfyllt - i ett ögonblicks verk och med den inskränkta egoismens ledstjärna - spoliara vad andra kan avsätta i det närmaste obegränsat med fritid och privata resurser för att skydda och bevara. Till dessa sistnämnda vill vi rikta ett varmt tack.

Långt utanför egennyttans snäva synfält har en lång rad ornitologer pulsat och plaskat med svetten rinnande på kroppen och nordanvinden bitande i ansiktet de 700 meterna fram och åter mellan bil och åtel. Ibland fem, sex vändor, oftast i mörker, varje vintervecka, en eller två gånger. Sammantaget närmare 80 ton har dragits ut av Per Svensson

och Alf Ohlsson, Bertil Breife, Tommy Knutsson, Ingemar Karlsson, Håkan Örtman, Kalle J Löfberg, George Gustafsson, Lars Rigbäck och Gösta Friberg m fl tillfälliga medhjälpare.

Privata djurägares och inte minst Scan KLS medverkan sedan 1979 har varit en absolut förutsättning för genomförandet. Med mycket extraarbete men med samma vänliga service som vid Saluhallens delikatessdisk har nödslakten försett oss med örgott av högsta örnormskvalité. Stundom har hämtningsjobbet på slakteriet varit en av veckans höjdpunkter. Örgottsförmedlaren Ainas underbara humor har en icke obetydlig del i den svenska örnstammens återhämtning.

Många insiktsfulla och angelägna finansiärer, markägare m fl har också anledning att med stolthet besöka den småländska skärgården och med lite tur få se stolta havsörningsvingar i bråda häckningsbestyr. Svenska Naturskyddsföreningen, Skogsvårdsstyrelsen i Kalmar län, Länsstyrelsen, Ottenbykommittén, Werner von Heidenstams fond, Lions i Mönsterås, Borgholms - och Mörbylångas kommuner m fl har på olika sätt bidragit till att problem och svårigheter kunnat lösas.

Det kommer mera

Nya uppgifter står ständigt för dörren. Sällan har något problem varit så akut som hotet mot örnen, men vi kommer utan tvekan att ställas inför liknande utmaningar.

Örgottsepoken har skänkt tillförsikt. Det går att lösa problem och det står helt klart att många - enskilda som myndigheter och företag - är beredda att ta aktiv del i arbetet.

Ett medlemskap i ÖOF är ett sätt att kanalisera dina ambitioner och din kraft i kampen för vår miljö. Välkommen.

Gösta Friberg
Sjöliden 19
39351 Kalmar

KUNGSÖRNEN PÅ ÖLAND

Mats Wallin

Här fortsätter vår redovisning av "örnarna på Öland". Denna gång är turen kommen till kungsörnen, som inte platsade bland de mer sällsynta örnarna i ett föregående nummer av Calidris. För kalenderbitaren eller för fältornitologen, alla kommer att ha glädje av att veta om när, var och hur kungsörnarna dyker upp på ön.

Kungsörnen i Sverige

Utbredning och status

Kungsörnen häckar regelbundet från Dalarna vidare norrut till Torne Lappmark⁶, på Gotland med ca 15 par³ och tillfälligt även längre söderut. Under 1980-talet finns tecken som tyder på nyetablering av par i södra Sverige, t ex har kungsörnar häckat årligen i Skåne sedan 1989⁴. Från Ölands närområde finns uppgifter från Kalmar län om att observationer gjorts som tyder på genomförd/eller försök till häckning 1991⁵.

Det finns inga belägg för att kungsörnen var en allmänt spridd häckfågel på fastlandet i Götaland och Svealand under 1800-talet, men det förekom, liksom idag, enstaka spridda bosättningar⁶.

Den svenska stammen uppskattas numera till ca 600 etablerade par^{1,6}. De tidigare betydligt lägre skattningarna, anses bero på bristande kunskaper. Sedan mitten av 1970-talet har ett intensifierat inventeringsarbete gjorts varvid kunskapen numera anses som god. Stammen anses som stabil och är idag ungefär lika stor som t ex under 1940-talet⁶. Långtidsundersökningar utanför Sverige visar också på mycket stabila populationer, t ex visar en studie från nordöstra Skottland på en variation av 10-13 par under 26 år⁷.

Juvenil kungsörn. Foto: Bertil Breife

Ung kungsörn. Foto: Jan Elmeliid/N.

Det totala europeiska beståndet beräknas till 5600 par +/- 5 %, varav i Norge 700-1000 par, Finland 220 par, Estland 25-30 par och Lettland 10 par²¹.

Kungsörnen anses inte utsatt för miljögifter i nämnvärd grad, detta beroende på bytesvalet. Hot mot artens överlevnad är istället det moderna skogsbruket, kraftledning, tåg, samlare, falkenerare samt förföljelse^{1,6}. Som exempel kan nämnas att minst 12 % (troligen runt 20% eller mer) av häckningsförsöken i Norrland under åren 1975 - 80 saboterades⁶. Minskningen i reproduktionen till följd av förföljelse m m kompenseras troligen i hög utsträckning av att åtelverksamheten höjer

överlevnaden hos ungfågglarna⁶.

Flyttning

De äldre fåglarna är övervägande stannfåglar, medan de yngre flyttar till södra och mellersta Sverige, södra Norge och sällsynt till västra Europa. Flyttningrörelser äger rum i oktober - december, resp februari - mitten av april³. De gotländska kungsörnarna är stannfåglar och trots en ganska omfattande ringmärkning föreligger inga återfynd utanför Gotland³.

En kraftig minskning av antalet sträckare vid Falsterbo har märkts de sista hundra åren. I slutet av 1800-talet sträckte fortfarande med säkerhet 100-tals kungsörnar ut⁶. Som tidigare nämnts anses inte po-

pulationen som helhet ha minskat, utan det minskade antalet sträckare anses bero på omläggning av flyttningssvanorna. En tänkbar förklaring till det minskade antalet utsträckare kan vara att fålthare, vildkanin och fasan inplanterades i Sverige i större omfattning i början av detta sekel⁶. Likaså anses de åtelutläggningar som startade under 1970-talet i Mellansverige, Norrland och längs Finlands sydvästkust ha bidragit till att kungsörnen stannar allt längre norrut vintertid⁶. Numera lämnar ytterst få kungsörnar landet mot kontinenten. Högsta publicerade dagsumman från Falsterbo är 4 ex (14.10.1970) och högsta årssumman 8 ex (1981)⁹.

Kungsörnen på Öland

Öländsk historik

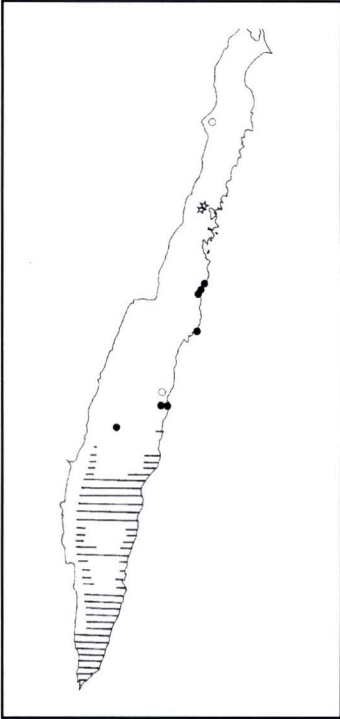
Ett mycket knapphändigt material finns angående äldre örnbobservationer på Öland, men mycket tyder på att kungsörnen åtminstone sedan ett århundrade tillbaka, regelbundet passerat ön på sträck och dessutom övervintrat¹¹. Kolthoff¹⁹ nämner t ex ” På Öland iaktogs 1893 tre individer sträcka i nordlig riktning den 28.2, 3.3 och 4.4.....Över Öland iaktogs en individ flyga i sydlig riktning den 22.10 1891 ”. Hanström¹⁸ skriver 1915 att ” Ett och annat yngre exemplar skjutes nästan hvarje vinter i januari och februari”. Inga uppgifter tyder på att kungsörnen häckat på Öland¹¹.

Var?

Figur 1 ger en bra bild av var man ser kungsörnar på Öland, nämligen vid Ottenby och på och omkring Stora Alvaret. Dessutom ses örnar regelbundet längs den östra kusten upp till ungefär Båden. Norr om detta område har endast 11 observationer av 250 (1984-92) rapporterats. Av dessa är endast två vinterobservationer: 1 ex 28 km N Borgholm den 9 och 16.12 1985. Från våren 1992 föreligger 7 observationer i

Figur 1. Den geografiska fördelningen av rapporterade kungsörnsfynd på Öland 1984-92 (n=250).

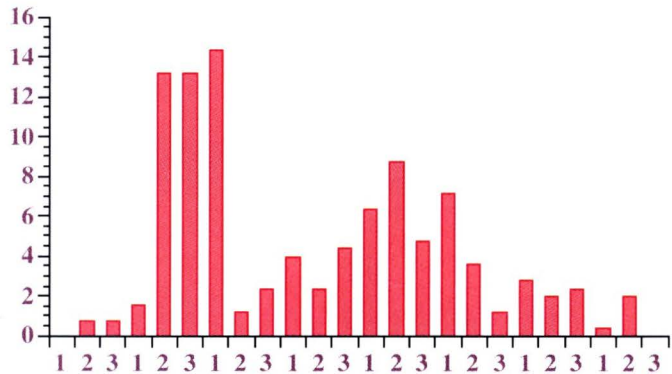
Streckat: vinterobservationer dec-feb. Norr om streckat område gäller: stjärna: dec-feb, ofylld cirkel: okt-nov, fylld cirkel: mars-april.

mars-april längs östra kusten upp till Mörbyudd, Löt, dessutom finns en observation från Horns kungsgård, vid Hornsjön på norra Öland 13 - 14.10 1985 och en vid Lerkakakusten den 11.11 1991.

En jämförelse med en äldre undersökning av Rodebrand¹⁵ vintrarna 1966/67 - 1971/72 ger en mycket god överensstämmelse av vinterförekomsten, med ett undantag när; Hornsjöområdet uppe i norr hyste vid denna tid regelbundet övervintande kungsörn. Den ornitologiska aktiviteten på norra Öland vintertid är inte så stor, men om kungsörnar fortfarande finns regelbundet i detta område borde åtminstone några observationer gjorts, vilket för övrigt är fallet med havsörnen.

Figur 2. Procentuell fördelning av kungsörnsobservationer på Öland (1984-92) fördelade på tiodagarsperioder (n=250).

När?

När ser man de första kungsörnarna på hösten? Från Rrk:s arkiv (1984-1992) finns följande första datum: 13.10, 29.9, 14.10, 20.9, 13.10, 15.9, 6.10, 5.10, 24.10, vilket ger mediandatum 6.10. Fåglarna har så gått som uteslutande rapporterats som juv eller IK. Att det föreligger observationer redan i mitten av september är något förvånande, då det i litteraturen inte finns några belägg för att kungsörnarna lämnar sina häckningsområden så tidigt. Det finns t o m uppgifter på att ungfågla kan vara kvar tillsammans med sina föräldrar i häckningreviren ännu i november eller t o m i december, men vanligtvis körs de iväg av de gamla fåglarna i oktober⁸.

Varifrån kommer då de tidiga ölandsfåglarna? Om detta kan vi givetvis endast spekulera. Till en början med kan man undra över om det är verkligen är frågan om årsungar. Subadulta fåglar i åldern 1 - 3 år är fortfarande mycket lika ungfågla¹⁴, och därför kan det inte uteslutas att det rör sig om just kringströvande subadultler. En annan förklaring kanske skulle kunna vara, att det är frågan om ungfåglar från närbelägna häckningar i Skåne eller kanske från Småland?

Av figur 2 kan man utläsa en mycket kraftig observationstopp i perioden 10 oktober - 10 november och det är vid denna tid man ser utsträckande fåglar vid Ottenby. Troligen är denna topp något överdimensionerad, och då man i materialet inte har kunnat särskilja olika individer kan man utgå ifrån att många observationer gäller samma fåglar. En faktor som också inverkar är den stora mängd ornitologer som besöker Öland vid denna tid och som naturligtvis också påverkar observationsmängden.

Av figuren framgår också att den bästa tiden att vintertid se kungsörn är under perioden 1 januari till 10 februari, därefter avtar antalet observationer, men örnar ses regelbundet fram till mitten av april.

Rodebrand¹⁵ fann att antalet kungsörnar var stabilt under hela vinterperioden, vilket alltså inte tycks vara fallet de senaste åren. En förklaring kan vara att de flesta av de senaste vintrarna har varit mycket milda och att örarna därför lämnat sina övervintringslokaler tidigare än normalt.

Slutligen kan nämnas att observationer finns rapporterade även från maj och juni, t ex från Knisa mosse 24.5 1974, och Frösslunda 11.6 1981. De rör sig i dessa fall om yng-

Mellan 27 november 1979 – 4 mars 1980 uppehöll sig denna märkligt tecknade kungsörn (förmodligen subadult) kring ÖOF:s åtel vid Baspunkten. Notera vitt huvud och delvis helvita stjärtpennor. Vad som inte syns på bilden är bl.a. ett vitt bröst. Detta är så nära de av Stig Grybe beskrivna "vita örnarna efter Vaxholmsbåten" som vi på Öland har kommit. Den "vithövdade" örnen flankeras av kråkor och korpar, och i bakgrunden syns en adult havsörn. Foto: Bertil Breife.

re fåglar. En observation av en ad fågel föreligger också från Ottenby den 19 och 22.5 1974. I detta fall kunde det konstateras att det rörde sig om en förrymd fågel då den hade läderremmar runt benen! Juli är den enda månaden då inga kungsörnsobservationer gjorts på Öland¹⁷.

Åldrar

De flesta kungsörnar som observerats på Öland är unga och subadulta fåglar, men en del äldre fåglar ses också. Rodebrand¹⁵ fann att av de åldersbestämda vinterörnarna var 18 % utfärgade fåglar. Under åtta örnutfodringssäsonger (1974/75 - 82/83) var andelen gamla fåglar som besökte åtlarna 19%¹² Av senare års material framgår att 1 - 2 gamla fåglar brukar observeras varje vinter

och då det totala antalet fåglar verkar minska (se nedan) har andelen äldre fåglar procentuellt sett ökat. Av alla vinterobservationer där fåglarna åldersbestämts under åren 1990 - 92 har 23 % rapporterats som ad, ser man till bara år 1992 är siffran 36 %!

Det är inte uteslutet, snarare troligt, att det i vissa fall kan var samma gamla fåglar som återkommer vinter efter vinter. Det finns exempel från en åtel i Mellansverige där en kungsörn, märkt i Norrland, återkommit 14 säsonger i rad¹⁶!

Antal

Nästan alla observationer gäller ensamma individer (97%), men vid några tillfällen har två eller tre fåglar setts samtidigt.

Det totala antalet kungsörnar som bedömts besöka Öland per år (1985-92), har varierat mellan 4 (1987) och max 15 (1991,92).

Vid en jämförelse mellan antalet örnar per vinter, varierade antalet övervintrare vid inventeringen 1966/67 -71/72 mellan 4 och 12 (medel 8)¹⁵. Under de senaste vinterna 1985/86 -91/92 har 2 - 5 ex bedömts övervintra (medel 3,5) (jmf även Lundqvist m fl)²². Då den totala svenska populationen inte minskar får man försöka finna förklaringen till de senare årens lägre antalen på annat håll. På Västkusten har man funnit att under hårda vintrar ökar antalet örnar på åtlarna längs kusten och samtidigt minskar de i inlandet¹⁰. Alltså tycks ett bistert vinterklimatet driva ut örnarna mot

kusten. Förklaringen till det lägre antalet kungsörnar på Öland under senare år skulle i så fall var de milda vintrarna under denna tidsperiod. Mot detta talar dock det faktum att det högsta antalet örnar (12 ex) under den tidigare inventeringsperioden såg under en mild vinter (1971/72)¹⁵ och att antalet örnar de kalla vintrarna 1984/85 - 86/87 inte avvек från de senare milda vintrarnas. Den troligaste förklaringen till det minskande antalet övervintrare är istället åtelverksamheten i Sveriges inland och i södra Finland. En allt större andel örnar kommer helt enkelt aldrig "så långt" som till Öland. En utveckling liknande den öländska har också noterats i södra Halland² och i Blekinge²⁴.

Som exempel på åtlarnas "dragningkraft" kan nämnas, att det på en åtel i Mellansverige vintern 1992/93 noterades inte mindre än 43 olika örnar (havsörn och kungsörn)¹⁶.

Varifrån?

Varifrån kommer de öländska kungsörnarna? De ringmärkningsåterfynd som finns pekar i nordostlig riktning. En kungsörn märkt som pull i Wasa, Finland 5.6 1978, återfanns död vid Ottenby kungsgård 11.10 samma år²³. En annan fågel märkt vid Uleåborg, Finland 18.6. 1966 återfanns död vid Eketorp 7.12 1970²³. Dessutom finns ett återfynd av en örn märkt vid Ottenby. Fågeln som var subad märktes 21.10 1964 och återfanns vid Skurup i Skåne 7.12 samma år²³. Ett annat intressant återfynd har gjorts på Gotland av en

fågel märkt som pull i Norrbotten och återfunnen 26.3 året därpå²⁵. Av detta kan vi dra slutsatsen att finska örnar besöker Öland och möjligen också svenska norrlandsfåglar.

Varifrån kommer de adulta örnarna? Dessa skall ju till stor utsträckning vara stannfåglar. Möjligen är det frågan om finska fåglar eller fåglar från nordvästra Ryssland med en annan flyttningsstrategi än de svenska². Det har visat sig att det vid kusten av Uppland varje höst sker ett visst insträck från öst², även om det har minskat på senare år. De finska ringmärkningsåterfynd visar dock att de flesta finska kungsörnar flyttar längs östra sidan av Östersjön²⁰.

Tack

Avslutningsvis vill jag tacka Martin Tjernberg och Stellan Hedgren för information angående kungsörnen i Sverige, resp Gotland. Ett tack även till Jan Pettersson för uppgifter från Ottenby samt information om ringmärkningsåterfynd och till Tommy Järås för hjälp med material till artikeln.

Referenser

- Ahlén I. & Tjernberg, M. 1992. Artfakta. Sveriges hotade och sällsynta ryggradsdjur 1992. Uppsala.
- SOF. 1990. Sveriges fåglar. 2:a uppl. Stockholm.
- Hedgren, S. muntl.
- Thyrberg, T. 1991. Fågelrapport för 1990. *Vår Fågelvärld* 50:39.
- Hellström, M., Kleve-mark, B., Ollberg, B. & Larsson, T. 1992. Fågelrapport för 1991. *Fåglar i Östra Småland* 4:77.
- Tjernberg, M. 1990. Kungsörnen *Aquila chrysaetos* i Sverige - utbredning, status och hot. *Vår Fågelvärld* 49:337-348.

- Newton, I. 1979. Population Ecology of Raptors. Berkhamsted.
- Cramp, S (red) 1980. The Birds of the Western Palearctic. Vol 2. Oxford.
- Kjellén, N. 1993. Rovfågel flyttningen över Falsterbonäset kartlagd. *Vår Fågelvärld* 52:12-20.
- Järås, T. 1984. Örnutfodringen inom Örn-72 på Västskusten vintrarna 77/78 - 82/83. *Fåglar på Västskusten* 18:49-55.
- Breifé, B. 1980. Örnar och utfodring på Öland - då och nu. *Calidris* 9:145-148.
- Knutsson, T. 1982. Örnutfodringssäsongen 1981/82. *Calidris* 11:289
- Tjernberg, M. 1977. Individuell igenkänning av kungsörn *Aquila chrysaetos* i fält samt resultat av vinterinventeringar i sydvästra Uppland. *Vår Fågelvärld* 36:21-32.
- Tjernberg, M. 1988. Åldersbestämning av Kungsörn *Aquila c. chrysaetos*. *Vår Fågelvärld* 47:321-334.
- Rodebrand, S. 1973. Övervintrande dagrovfåglar på Öland vintrarna 1966/67 - 1971/72. *Calidris* 2:3-16.
- Okänd. 1993. Örn-72. Verksamheten vintern 1992-93. Stencil.
- ÖOF. 1986. Förteckning över Ölandsfåglar. Färjestaden.
- Hanström, B. 1915. Ölands fåglar. *Fauna och flora* 10:50
- Kolthoff, K. 1943-44? De nordiska fåglarnas flyttningssätt. Opubl. manuskript.
- Fremming, D.R. 1980. Kongeörn i Norge. Direktoratet for Vilt og Ferskvannsfisk, Trondheim. *Viltrapport 1:1-93*.
- Watson, J. 1992. Status of the Golden Eagle *Aquila chrysaetos* in Europe. *Bird Conservation International* 2:175-183.
- Lundqvist, A., Persson, H., Ståhl, A & Waldenström A. 1989. Fågelrapport för Öland 1988. *Calidris* 18:107.
- Pettersson, J. muntl.
- Nilsson, T. & Lundgren, U. 1993. Blekinges fåglar. Lund.
- Ringmärkningscentralen. Report on Swedish bird-ringing for 1982. Stockholm.

Mats Wallin
Trollstigen 13
380 62 Mörbylånga

Skåda fågel på Öland?

Logi till ett förmånligt pris hittar du i händelsernas centrum på Stenhusa gård på sydöstra Öland. Gården drivs av Sveriges Ornitologiska Förening.

Ring 0485-44100 och boka nu.

Välkommen!

kusten. Förklaringen till det lägre antalet kungsörnar på Öland under senare år skulle i så fall var de milda vintrarna under denna tidsperiod. Mot detta talar dock det faktum att det högsta antalet örnar (12 ex) under den tidigare inventeringsperioden såg under en mild vinter (1971/72)¹⁵ och att antalet örnar de kalla vintrarna 1984/85 - 86/87 inte avvek från de senare milda vintrarnas. Den troligaste förklaringen till det minskande antalet övervintrare är istället åtelverksamheten i Sveriges inland och i södra Finland. En allt större andel örnar kommer helt enkelt aldrig "så långt" som till Öland. En utveckling liknande den öländska har också noterats i södra Halland² och i Blekinge²⁴.

Som exempel på åtlarnas "dragningskraft" kan nämnas, att det på en åtel i Mellansverige vintern 1992/93 noterades inte mindre än 43 olika örnar (havsörn och kungsörn)¹⁶.

Varifrån?

Varifrån kommer de öländska kungsörnarna? De ringmärkningsåterfynd som finns pekar i nordostlig riktning. En kungsörn märkt som pull i Wasa, Finland 5.6 1978, återfanns död vid Ottenby kungsgård 11.10 samma år²³. En annan fågel märkt vid Uleåborg, Finland 18.6. 1966 återfanns död vid Eketorp 7.12 1970²³. Dessutom finns ett återfynd av en örn märkt vid Ottenby. Fågeln som var subad märktes 21.10 1964 och återfanns vid Skurup i Skåne 7.12 samma år²³. Ett annat intressant återfynd har gjorts på Gotland av en

fågel märkt som pull i Norrbotten och återfunnen 26.3 året därpå²⁵. Av detta kan vi dra slutsatsen att finska örnar besöker Öland och möjligen också svenska norrlandsfåglar.

Varifrån kommer de adulta örnarna? Dessa skall ju till stor utsträckning vara stannfåglar. Möjligen är det frågan om finska fåglar eller fåglar från nordvästra Ryssland med en annan flyttningsstrategi än de svenska². Det har visat sig att det vid kusten av Uppland varje höst sker ett visst insträck från öst², även om det har minskat på senare år. De finska ringmärkningsåterfynd visar dock att de flesta finska kungsörnar flyttar längs östra sidan av Östersjön²⁰.

Tack

Avslutningsvis vill jag tacka Martin Tjernberg och Stellan Hedgren för information angående kungsörnen i Sverige, resp Gotland. Ett tack även till Jan Pettersson för uppgifter från Ottenby samt information om ringmärkningsåterfynd och till Tommy Järås för hjälp med material till artikeln.

Referenser

1. Ahlén I. & Tjernberg, M. 1992. Artfakta. Sveriges hotade och sällsynta ryggradsdjur 1992. Uppsala.
2. SOF. 1990. Sveriges fåglar. 2:a uppl. Stockholm.
3. Hedgren, S. muntl.
4. Thyberg, T. 1991. Fågelrapport för 1990. *Vår Fågelvärld* 50:39.
5. Hellström, M., Klevevemark, B., Ollberg, B. & Larsson, T. 1992. Fågelrapport för 1991. *Fåglar i Östra Småland* 4:77.
6. Tjernberg, M. 1990. Kungsörnen *Aquila chrysaetos* i Sverige - utbredning, status och hot. *Vår Fågelvärld* 49:337-348.

7. Newton, I. 1979. Population Ecology of Raptors. Berkhamsted.
8. Cramp, S (red) 1980. The Birds of the Western Palearctic. Vol 2. Oxford.
9. Kjellén, N. 1993. Rovfågelflyttningen över Falsterbonäset kartlagd. *Vår Fågelvärld* 52:12-20.
10. Järås, T. 1984. Örnutfodringen inom Örn-72 på Västkusten vintrarna 77/78 - 82/83. *Fåglar på Västkusten* 18:49-55.
11. Breife, B. 1980. Örnar och utfodring på Öland - då och nu. *Calidris* 9:145-148.
12. Knutsson, T. 1982: Örnutfodringssäsongen 1981/82. *Calidris* 11:289
13. Tjernberg, M. 1977. Individuell igenkänning av kungsörn *Aquila chrysaetos* i fält samt resultat av vinterinventeringar i sydvästra Uppland. *Vår Fågelvärld* 36:21-32.
14. Tjernberg, M. 1988. Åldersbestämning av Kungsörn *Aquila c. chrysaetos*. *Vår Fågelvärld* 47:321-334.
15. Rodebrand, S. 1973. Övervintrande dagrovfåglar på Öland vintrarna 1966/67 - 1971/72. *Calidris* 2:3-16.
16. Okänd. 1993. Örn-72. Verksamheten vintern 1992-93. Stencil.
17. ÖOF. 1986. Förteckning över Ölandsfåglar. Färjestaden.
18. Hanström, B. 1915. Ölands fåglar. *Fauna och flora* 10:50
19. Kolthoff, K. 1943-44? De nordiska fåglarnas flyttningsätt. Opubl. manuskript.
20. Fremming, D.R. 1980. Kongeörn i Norge. Direktoratet for Vilt og Ferskvannsfisk, Trondheim. *Viltrapport 1:1-93*.
21. Watson, J. 1992. Status of the Golden Eagle *Aquila chrysaetos* in Europe. *Bird Conservation International* 2:175-183.
22. Lundqvist, A., Persson, H., Ståhl, A. & Waldenström A. 1989. Fågelrapport för Öland 1988. *Calidris* 18:107.
23. Pettersson, J muntl.
24. Nilsson, T. & Lundgren, U. 1993. Blekinges fåglar. Lund.
25. Ringmärkningscentralen. Report on Swedish bird-ringing for 1982. Stockholm.

Mats Wallin
Trollstigen 13
380 62 Mörbylånga

Skåda fågel på Öland?

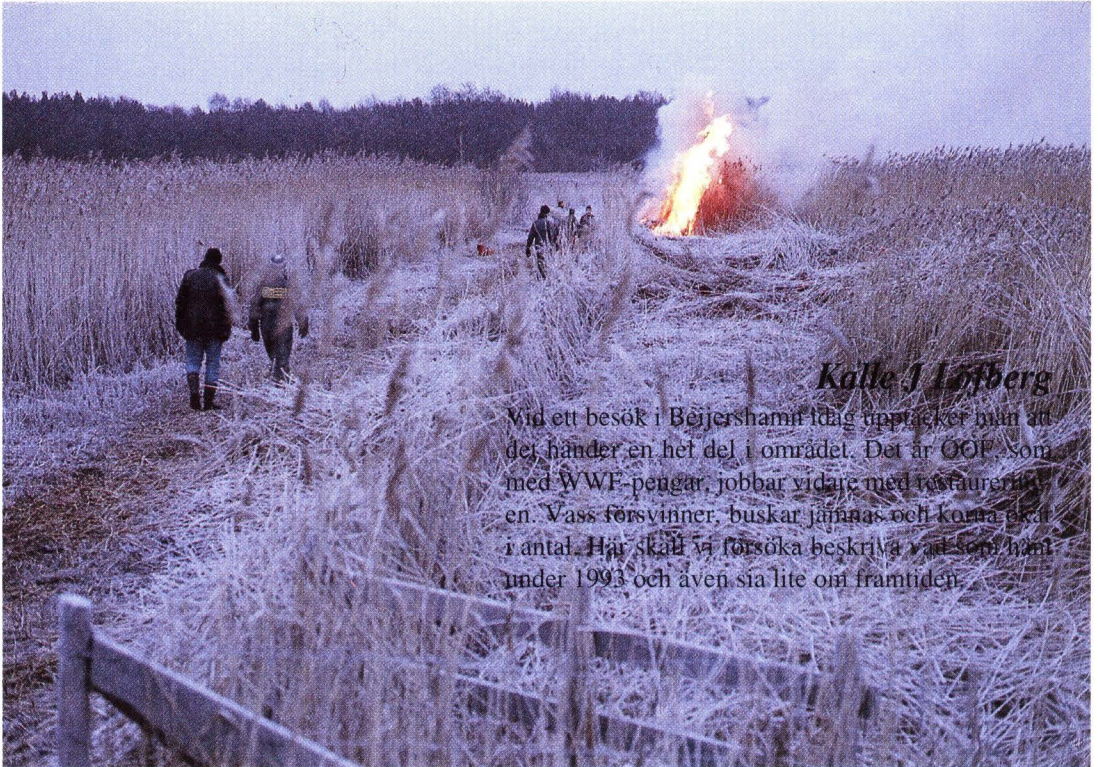
Logi till ett förmånligt pris hittar du i händelsernas centrum på Stenhusa gård på sydöstra Öland. Gården drivs av Sveriges Ornitologiska Förening.

Ring 0485-44100 och boka nu.

Välkommen!

Beijershamn- arbetet fortsätter!

Kalle J Lötberg

Med ett besök i Beijershamn idag upptäcker man att det händer en hel del i området. Det är ÖOF, som med WWF-pengar, jobbar vidare med restaureringen. Vass försvinner, buskar jämnas och kornet ökar i antal. Här skall vi försöka beskriva vad som hänt under 1993 och även sja lite om framtiden.

Med bl.a. målsättningen att återskapa de öppna stordängarna i Beijershamn bekämpas vasshavet på flera sätt av Ölands Ornitologiska Förenings medlemmar. Håll både grinden och landskapet öppet! Foto: Lars Rigbäck.

Som sagt fortsätter försöken med att återskapa Beijershamn till det fågel-eldorado som det en gång har varit. I Calidris 2:93 ges en utförlig beskrivning av historiken, restaureringsplanen, fjärilsfaunan, alridån samt en inventeringsrapport av häckfågelfaunan för 1992. Målsättningen är att uppnå planen genom att i första hand utnyttja en god beteshävd, men i inledningskedet är det dock nödvändigt att använda sig även av maskinella resurser för att bryta befintliga igenväxningsstadier.

Under april-juni och oktober-december har ALU-arbetslag funnits placerade i Beijershamn. Deras arbete har till stor del omfattat stängs-

ling och röjning. Bland annat har yttergränsen för de områden inom reservatet som i framtiden är tänkta för betning indelats i två större fållor (nr 6 och 7). Dessa är iframtiden enkla att indela i ett antal mindre fållor för att på så sätt öka eller minska betetrycket på vissa områden.

Röjningsarbeten har utförts öster om alridån i fålla 6, detta för att få tillbaka ett hagmarksutseende på vallen. Området har entomologiska värden av hög rang. En tillbakagång har även märkts av t ex backsippan p g a förbuskningen.

Söder om tornet i fålla 3 och längs piren har röjning av träd skett för att

gynna häckfåglarna då träden ofta utnyttjas som utsiktsplats av predatorer.

Mörbylångadalens Farmartjänst har utnyttjats för maskinell bearbetning (rotorslätter och betesputsare) av säv- och vassområdena. Arbetet har utförts över stora delar av fållorna 3, 5, 6 och 7. Syftet med slättern är att öppna nya betesytor för att återskapa lämpliga biotoper för ett flertal fågelarter. Befintliga igenväxningsstadier måste brytas för att ge plats åt unga successioner av biotoper. På sikt är tanken att hävden skall underhållas av betande djur. Betetryck och tramp skall reducera de områden som idag är säv och

Korta fakta

ÖOF har under 1993 köpt ko med kalv och dessutom blivit delägare i en tjur. Föreningen har även haft åtta tackor med lamm i området. Under 1994 kommer vi att köpa fler. Hur många avgör bl a Du. Genom att stödja djurinköp hjälper du oss att återskapa ett Beijershamn med riklig häckfågelfauna. Läs mer om detta på sidan 4.

*****

I de planerade åtgärderna för 1994 kommer bl a det norra fågeltornet, fålla 7, att flyttas in till alridån. Detta kommer att ske med hjälp av en militärhelikopter som skall lyfta tornet i sin helhet. Som det ser ut idag kommer det att ske i slutet av augusti. Vi återkommer i nummer två med mer detaljer, för detta får Du inte missa. Under året kommer även en fortsatt röjning av vallen öster om alridån att göras, samt vid behov även maskinell slåtter av säv- och vassområdena.

*****

Besöksfrekvensen i Beijershamnsområdet, har efter det att restaureringsarbetena påbörjats, ökat markant. Detta ställer naturligt nog krav på publika anordningar. Handikappanpassade entrégrindar till området sattes upp under våren liksom staket runt det södra tornet. Vid ingången till reservatsdelen sattes även pirgrindar upp.

*****

Kostnaderna för åtgärderna under 1993 slutade på 80 000 kronor.

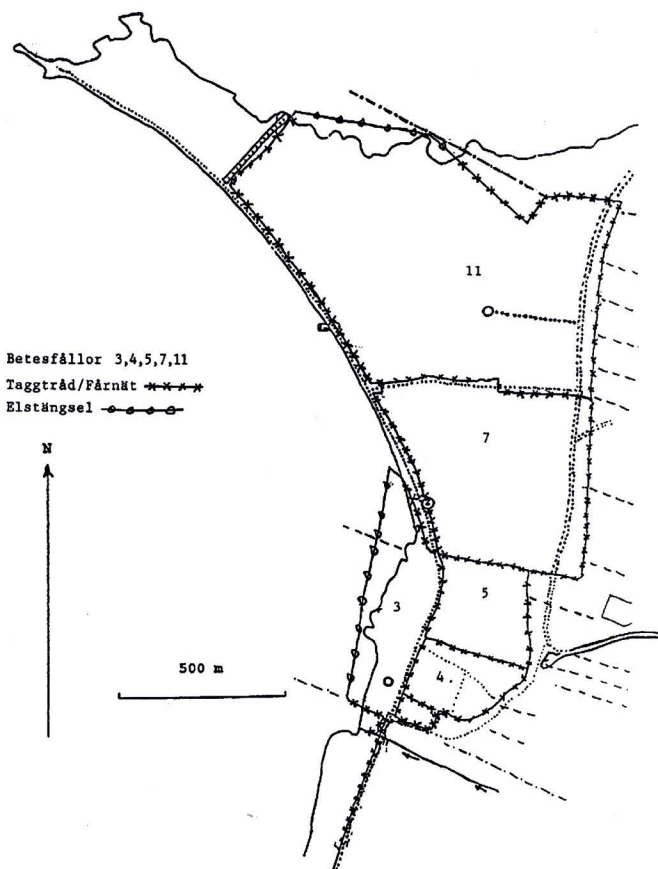
Pengarna kommer ur ett projektanslag för Beijershamn från Världsnaturfonden, WWF.

*****

Vid en jämförelse mellan antalen häckande par av vissa arter inventeringen 1992 med 1993 kan vissa tendenser skönjas:

Art	1992	1993
St. strandpipare	4	6
Tofsvipa	8	20
Rödbena	10	13
Gulärta	1	6
Sävsparv	57	68

Däremot saknas ännu enkelbeckasin som häckfågel. Den kommer kanske i år.

vassdominerade till förmån för en hävdgynnad strandflora. Detta kommer att innebära att den biologiska mångfalden ökar då hävdgynnade/beroende växter och insekter gynnas och genom detta gynnas även de rastande och häckande fågelarterna.

I takt med att nya ytor öppnats för betesdrift har djurbesättningarna ökats. Inom reservatsdelen, fålla 6 och 7, har djurantalet varit ca 70 köttdjur under maj till september. I angränsande fållor 3-5 har funnits en färbesättning på 24-talet tackor med

lamm. Dessutom har här funnits 10-talet köttdjur under hela året. Betsavtal har skrivits med ett par djurhållare under året.

Kalle J Löfberg
Torslunda
386 93 Färjestaden

Ottenby fågelstation 1993

Jan Pettersson

Kärrensnappen – en flitigt fångad och observerad art under vadarsäsongen i Ottenby 1993. Foto: Jan Rittfeldt.

Att presentera resultat är ju ett av syftena med forskningsverksamheten och därför är det glädjande att se att 1993 års publiceringslista från fågelstationen är lite längre än tidigare år. Kronan på verket är artikeln om höksångarens fjäderbytessystem, studerat både på Öland och i artens övervintringsområde i Kenya, som publicerades i den ansedda engelska tidskriften *Ibis*.

Fågelåret får betraktas som mycket gott med höga populationstal för flera småfågelarter såsom kungsfågel, gårdsmyg och lövsångare. Dessutom noterades för andra året i rad en riklig sensommarförekomst av kärrensnappor på udden. Fåglarnas häckningssäsong på Öland var dock blandad med bra noteringar för flera småfågelarter men betydligt sämre för vadare och andra vattenberoende fåglar denna torra vår.

Stora händelser i stationens historia detta år var invigningen av fågel-

muséet och utställningen på Capri i samarbete med San Michele Stiftelsen. På Ölands södra udde startades en stor om- och tillbyggnad av stationen. Det är medel från först och främst Alice och Knut Wallenbergs Stiftelse och Carl Tryggers Stiftelse som gjorde att denna efterlängta byggnation kunde starta hösten 1993 för att stå färdigt våren 1994.

Stationsåret 1993

Mars: Tidig start med fångst redan den 1:e. Endast ett 20-tal fåglar fångades innan den standardiserade fångsten började den 15 mars. Återigen fick vi en tidig vår med vipor, strandkator och skärfläckor på plats i stora antal redan när vi började den 15:e.

April: Rik förekomst av kungsfågel, gårdsmyg och rödhake gjorde att det blev en god fångstmånad med totalt 2016 registrerade. Ottenbys "nationaldag" 23.4 (rödhakens medianda-

tum) fick denna vår förläggas till 24:e, då denna vårs toppdag inföll med hela 634 ringmärkta rödhakar och flera tusen till som rastade i trädgården.

Maj: Denna månad blev ovanligt tom, kanske beroende på att högtrycksväder dominerade. Bland de mer udda arterna var, till glädje för gästande fågelskådare: ett par lundsångare, brandkronad kungsfågel, gulhämpling och flera observationer av både härfågel och aftonfalk.

Juni: Den busksångare som ringmärktes den 8 juni kontrollerades uppe i Kvismaren i Närke en månad senare som häckande fågel. Otroligt nog hade vi i Ottenby också en busksångare med häckningsbestyr. Som udda kan också nämnas flera observationer av biätare.

Juli: Denna månad utmärks av stor fångst av adulta kärrensnappor från ryska tundran. Totalt märktes 4 500. Bland dessa var en fågel som ring-

Ovanligt många järnsparvar (ovan) ringmärktes under oktober 1993 på stationen. Detsamma kan sägas för smalnäbbad simsnäppa då inte mindre än sju ex. fångades under juli månad.

Foto: F. Meves (ovan) och Bertil Breife.

märktes på Ottenby för 16 år sedan. Sju individer smalnäbbad simsnäppa i sommarträkt blev det också, men ännu vackrare var nog den helt gula gulärlan av den västliga rasen *flavissima* som ringmärktes.

Augusti: Den gängna sommaren blev en av de största turistsommarna på Ölands södra udde med över 200 000 besökare totalt. Det ringmärktes även en hel del kärnsnäppor denna månad, ca 1 500, vilket gjorde denna sommar till en av de största i kärnsnäppans historia. Under månaden fångades också stationens första svartbenta strandpipare liksom den tredje gråsångaren.

September: Med grävningensarbete och gjutning av grunden startades stationens ny- och ombyggnad. Detta tycktes inte ha påverkat fångsten då den slutade på hela 5 000 fångade i trädgården.

Oktober: Kungsfåglar, rödhakar, järnsparvar och blåmesar mm i stora mängder bidrog till att månads-

summan slutade på hela 6 000. Dessutom noterades rikare förekomst än normalt av trädkrypare och stjärtmes. Mer normal var fångsten av en kungsfågelsångare och observationen av en taigasångare.

November: Den femtonde i månaden avslutades den standardiserade fångsten med en årssumma på 24 644 ringmärkta fåglar. Detta är den näst högsta siffran sedan starten 1946, endast överträffat av 1976 då 26 000 fångades. Den rika utdelningen av nattfångade morkullor på ängarna runt Ottenbylund gladdes. Fram till den 21:e hade 51 morkullor fått ring och dessutom 4 dvärgbeckasiner och 15 raphhönor.

Populationsövervakning

Fågelstationen har i flera artiklar under året presenterat sitt unika, standardiserade fångstmaterial i populationsövervakningssyfte och här följer några smakprov.

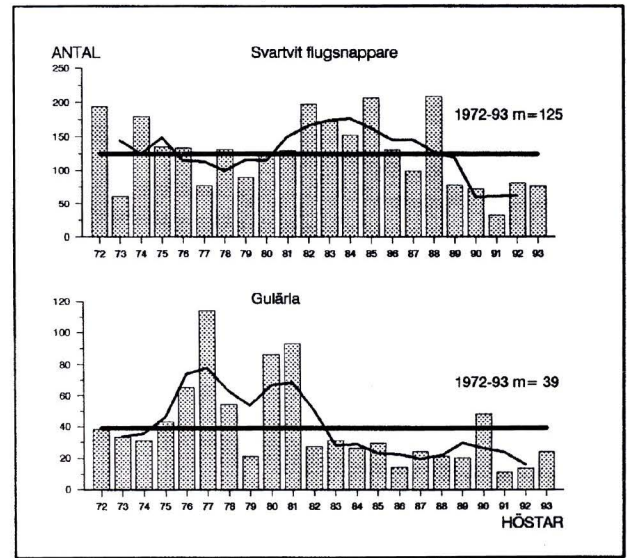
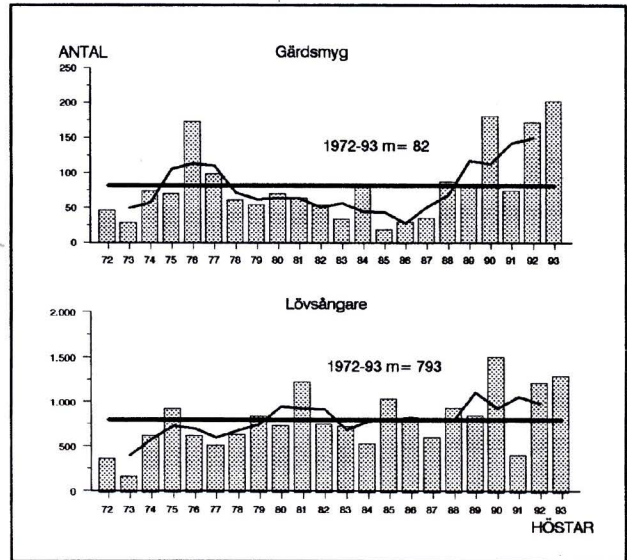
Glädjande är att våra vanligaste fågelarter i Sverige tycks bli talrikare (figur 1). I en analyserad bedömning (Karlsson & Pettersson 1993) visas det på att lövsångaren i norra Sverige ökar i antal medan Sydsveriges snarare minskar än ökar. För gärdsmygen, som också diskuteras i samma studie (figur 1) visas på en positiv populationsutveckling orsakad av den långa rad av milda vintar vi haft i Västeuropa.

Att vi på Ottenby fångar allt färre gulärlor (figur 2) är inte uppiggande, då detta är en klassisk öländsk art starkt förknippad med den välbestämda strandängen. Orsaken till minskningen kan hänföras till en total minskning av betesmark och våtmark i hela Norden. Även för den folkära svartvita flugsnapparen visar Ottenby på sjunkande antal, i varje fall under de senaste fem åren. Detta bör följas upp och tas som en varning då liknande populationsminskning rapporterats från Finland.

Trastpaté

Att höra en sjungande (eller talande)

Figur 1 och 2: Antal fångade gärdsmygar, lövsångare, svartvita flugsnappare och gulärlor per höst på Ottenby fågelstation i den standardiserade fångsten i stationens trädgård. Förutom varje års värde har medelvärde och ett trears rullande medelvärde ritats ut.

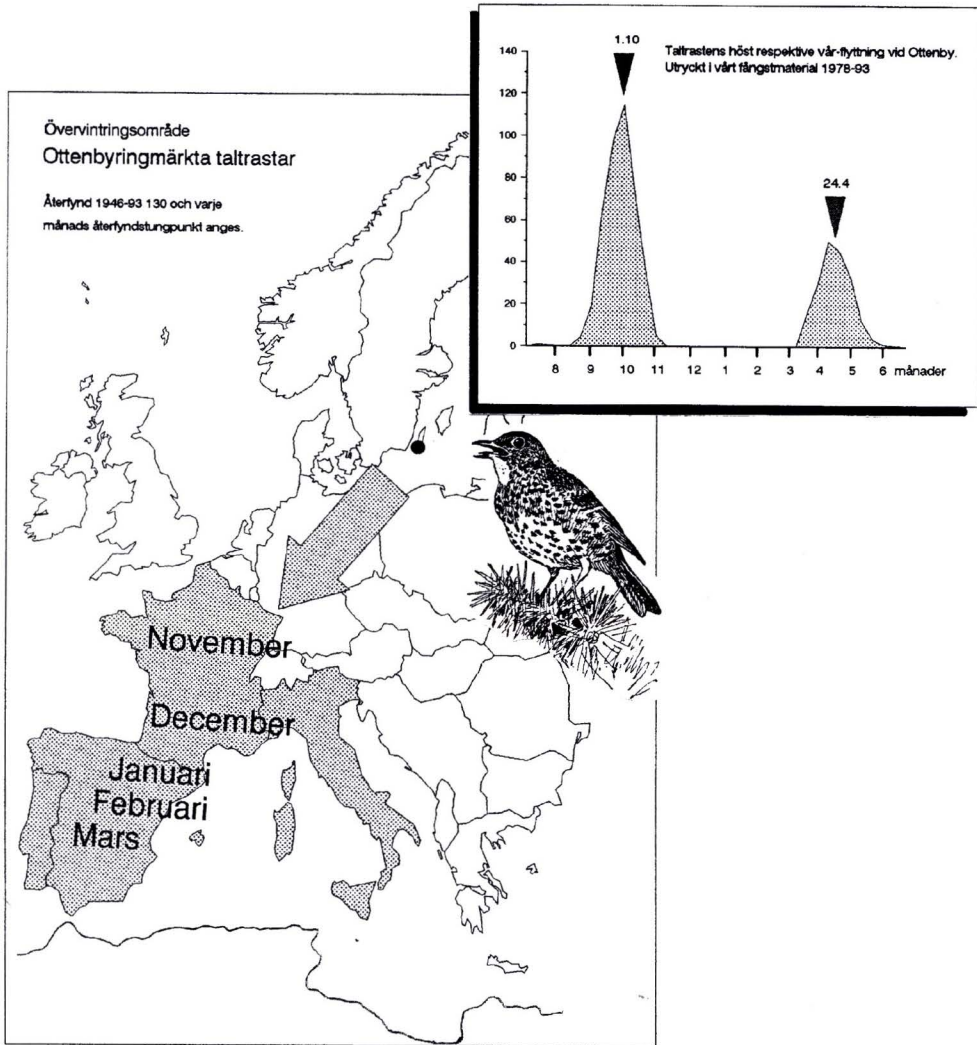

taltrast en vårmorgon är något vi fågelälskare i Norden tycker är naturligt och välkommet. Lika naturligt och välkommet är det för en fransman att äta en färsk trastpaté som förrätt i december. Jakten på våra rödvinge- och taltrastar i deras

övervintringsområden är fortfarande omfattande. Kanske minskar jakten något då de båda arterna visar stigande populationstal i Norden, men det kan också vara andra orsaker till denna ökning.

Att visa på vår våra taltrastar är på

Figur 3. Ottenby fågelstations alla återfynd (130 st) under november - mars av taltrastar märkta 1946-1993. Varje månads återfynd har viktats och där texten står finns tyngdpunkten. Förutom i de skuggade länderna finns återfynd från Tunisien, Algeriet och Marocko. Ottenbys fångsttid för arten visas uttryckt i tiodagars medelvärde för åren 1978-93.

vintern genom att göra en analys av Ottenbys återfynd (figur 3) kan tyckas ge en bra bild av var och när trastjakten äger rum i Europa. Givetvis sker den huvudsakliga jakten i november - december i Frankrike och senare i Spanien. Jakttiderna

följer taltrastens rörelse söderut genom Europa under vintern. Dessa rörelser söderut börjar för vår del i oktober, då de passerar Ottenby, och resan avslutas i april när de återvänder. Att det ser ut som bara hälften av höstflyttningens individer åter-

kommer till Ottenby efter vinterflyttningen kanske inte är helt sant, även om vintern och flyttningssmortaliteten bör ge ungefär den siffran. Ottenby är för övrigt klart bättre som fångstplats på hösten än när fåglarna kommer på våren. Det är

Rödvingetrasten är inte enbart en ornitologisk begivenhet i Sverige, utan är tillsammans med bl.a. taltrasten en kulinarisk läckerhet på det franska matbordet. Foto: Margaretet Bink.

inte lätt för fåglarna att pricka denna udde ute i Östersjön, och det påverkar givetvis fångstresultaten.

Capri - filialen

Efter sex års arbete, till och från, kunde den 23 april en permanent flyttfågelutställning öppnas på Capri i Italien, i en nybyggd paviljong "Olivetum" i villa San Michele's trädgård. Det är Ottenby fågelstation, Stiftelsen San Michele och Riksutställningar som i ett samarbete har gjort verklighet av denna utställning. Drygt två hundra tusen besökare per år kommer att se den och vi hoppas mycket på att informationen kommer att påverka många italienares syn på flyttfågelnas värde. Under april och maj utförde vi också fångst och ringmärkning i samarbete med en grupp italienare på Capri där ca 6 000 fåglar fångades och registrerades. Flera orienterings- och rastningsstudier genomfördes på de flyttande fåglarna denna soliga vår.

Många projekt

Stationen har under våren invente-

rat flera häckfågelarter och under häckningstid undersöktes kornknarren i WWF:s regi. Flera samarbetsprojekt med Flyttfågelgruppen vid Lunds universitet om hur fåglarna orienterar har genomförts under våren och hösten på Ottenby. Det är arter som blåhake, bo- och bergfink som blivit specialgranskade när det gäller hur de hittar sina flyttvägar.

Publikationer från Ottenby fågelstation 1993

Hedenström, A. & Pettersson, J. 1993. Lövsångarens flyttning - ett samarbetsprojekt mellan svenska fågelstationer. *Vår Fuglefauna* Suppl. 1: 66-67.

Håkansson, T. & Rhönnsd, P. 1993. Sydlig gransångare - en öländsk häckfågel. *Calidris* 22: 74-77.

Lindström, Å., Pearsson, D., Hasselquist, D., Hedenström, A., Bensch, S & Åkesson, S. 1993. The moult of Bared Warblers *Sylvia nisoria* in Kenya - evidence for a split wing-moult pattern initiated during the birds first winter. *Ibis* 135:403-409.

Karlsson, L. & Pettersson, J. 1993. Ringmärkning och miljöövervakning - några jämförelser av fångstsummer från Falslerbo och Ottenby fågelstationer. *Vår Fågelvärld* Suppl. 19: 26-33.

Pettersson, J. 1993. Ottenby fågelstation 1992. *Calidris* 22: 28-31.

Pettersson, J. 1993. Blåhaken - vårgäst på Öland i ökande antal. *Calidris* 22: 69-71.

Pettersson, J. 1993. En kornknarrs öde! *Calidris* 22: 140-144.

Pettersson, J. 1993. Trädkryporen - flyttar över Östersjön. *Calidris* 22: 146-147.

Pettersson, J. 1993. Populationsövervakning genom standardiserad fångst. *Vår Fuglefauna* Suppl 1: 13-16.

Pettersson, J. 1993. Ottenby fågelstation - verksamhet och ekonomi. *Vår Fuglefauna* Suppl. 1: 85-87.

Pettersson, J. 1993. Fågelräkning vid Ottenby 1992. PMK-rapport Statens Naturvårdsverk, 51 sidor.

Tack

Fågelstationens stora fältarbete utförs i stort sett av ideella krafter medan inmatningen och bearbetningen av data samt publiceringen i huvudsak görs av betald arbetskraft. Stationen har förutom de sju fast anställda en stor grupp forskare (9 st) som hjälper till att leda arbetet och bearbeta material. Stora ideella insatser under året har främst utförts av; Thomas Håkansson, Patrik Rhönnsd, Niklas Holmqvist, Jenny Jonsson, Charlotta Lindén, Richard Öttvall, Lars Karlsson, Christina Harrysson, Oskar Mörnerud, Mattias Rundberg, Martin Johansson, Magnus Hellström, Jonas Waldenström, Håkan Dahlström, Anna Cassel, Caroline Hellberg, Niclas Jonsén, Samuel Hansson, Henri Engström, Isabelle Eck, Nikolaj Kohler, Anders Kling, Markus Stensmyr och Martin Belhorka. Stort tack till dessa och även till de som gjort kortare insatser och ej nämnts här.

Ekonomiskt drivs stationen till hälften tack vare vår turistiska verksamhet. Den andra halvan får vi in tack vare; SMHI, Länsarbetsnämnden i Kalmar Län, Statens Naturvårdsverk PMK, Olle och Signhild Engkvist Stiftelser, Världsnaturfonden WWF, Alice och Knut Wallenberg, Carl Tryggers Stiftelse, San Michele Stiftelsen, Ölands Sparbank, Sparbanken Kronan och Sveriges Ornitologiska Förenings fågelskyddsfond.

Tusen tack till er alla!

Jan Pettersson
Ottenby fågelstation
PI 1500
380 65 Degerhamn

”Återfynd”

Ryska eller Skandinaviska

Varje höst och vinter har vi någon eller några jaktfalkar på Öland. Det är mycket ofta frågan om årsungar, men ännu har vi ej kunnat bekräfta varifrån de kommer. I en återfynds-sammanställning av Skandinavien alla återfynd av arten ses att de svenska fjällens fåglar finns fler fynd ut mot norska kusten än från andra håll.

Det finns dock en adult märkt fågel från Värmland som hittades under vintern i Litauen (”fågelvägen” korsar rakt över Öland). Ett nystartat (1994) jaktfalksprojekt i Sveriges Ornitologiska Förenings regi, med Jämtland som utgångsbas, kanske kan ge svar på frågan om åt vilket håll utvandringen av de unga jaktfalkarna sker. En större ringmärkningsinsats kan säkert rätt snabbt ge resultat i form av återfynd av denna stora rovfågel.

Källa: Tømmeraaas, P.J.: 1993. The status of Gyrfalcon *Falco rusticolus* research in northern Fennoscandia 1992. *Fauna norv. Ser C Cinclus* 16:75-82.

*****

Öland före Gotland

Vårankomsten av fåglarna är ett fenomen som är välbevakat i fågelvärlden och vi vet t ex att de allra första näktergalarna på Öland dyker upp under de sista dagarna i april. För att bättre beskriva när den stora mängden fågelindivider anländer, och inte bara den extremt första, brukar man i fångstmaterial använda mediandatum. Detta datum gäller för när 50% av vårens alla individer har anlänt. Från Skoge på södra Gotland, där fångst med en modern ålders- och könsbestämning

Näktergalen anländer till Öland i genomsnitt två dagar tidigare om våren jämfört med Gotland. Foto: Jan Rittfeldt.

sker, redovisas ett stort material från åren 1977-92 (se tabell).

Vid en jämförelse med, på nästan exakt samma sätt, insamlat material från Ottenby under åren 1978-92, där fångsten varit ungefär den dubbla jämfört med Skoge, framgår att näktergalarna anländer tidigare till Öland. Observera dessutom att turordningen är den samma i båda materialen.

	Skoge	Ottenby	Diff.
Äldre hanar	15.5	14.5	1
Äldre honor	19.5	17.5	2
Fjölårs hanar	20.5	18.5	2
Fjölårs honor	23.5	20.5	3

Att näktergalen övervintrar i östra Afrika söder om Sahara vet vi, och vårankomsten borde ske från sydost. Med detta som utgångspunkt är det lite förvånande med i medeltal 2

dagar tidigare ankomst till Ottenby i förhållande till Gotland. Kanske tycker man att det skulle vara tvärtom eller kanske i varje fall mer lika...?

Källa: Mellroth, R. och Fransson, T.: 1993. Vårreporten - 16 års fångst i Skoge. *Stain Gylpen* 2:25-29.

*****

Kott-år!

Inga flyttningsrörelser har noterats av större hackspett ut från södra Sverige under hösten 1993. Mycket låga sträcksiffror eller få observationer noterades i Ottenby, Torhamn och Falsterbo av denna bl a granfröätande art. År 1993 klassas som ett av de verkligt stora kottåren för gran i södra Sverige. Enligt ”SkogsForsk-

Födosökande juvenila kustsnäppor tillsammans med kärnsnäppor. Foto: Svante Joelsson.

Nytt 93-4” är detta extrema kottår en följd av den torra och varma försommaren i förfölj som gav träden signaler att anlägga blomknoppar. Skulle däremot kottsättningen 1994 minska kraftigt har större hackspetten byggt upp en stor population. Om det då inte finns någon alternativ föda blir det troligen stora flyttningsrörelser, invasionsflyttning, ut från detta område 1994.

*****

Två dygn från Ottenby

Från Östergötlands skärgård, Gräsmarö, kommer en rapport från en tioårig sommar- och höststudie, där bl a flyttnings-hastigheten till Ottenby har beräknats. Det är främst material på vadararterna kustpipare, kustsnäppa, kärnsnäppa, myrspov, småspov, storspov och svart-snäppa som erhållits. En jämförelse av mediantatum av dessa arter har gjorts (Edelstam 1972, sträckräk-

Födosökande större hackspett som (i brist på grankottar?) bearbetar ett nypon. Foto Bertil Breife.

ningar 1947-56).

Teoretiskt har också räknats fram vad dessa 234 km flygning skulle kosta ur energisynpunkt. Man har

därvid även vägt in rastnings-tiden. Det skulle kunna ta 1-2 dygn för dessa vadare att nå Ottenby, men det konstaterades variera mellan 1-12 dygn med ett snitt på 4-5 dygn.

Vid diskussionen om varför det tar längre tid i verkligheten än i teorin påpekas att den teoretiska uträkningen bygger på möjligheten till optimalt födosök, vilket det kanske inte finns lokaler till. Dessutom påpekas att alla dessa arter inte flyttar via Ottenby, i varje fall inte samma individer som passerar Gräsmarö.

Det är dock mycket intressant att det går att med ett strikt insamlat observationsmaterial utvärdera och belysa flyttningsfenomen genom sammanställning av dessa fågelobservationer.

Källa: Hedenström, A., Hedenström, L. och Åkesson, S. 1993. Höstpassage av flyttande vadare i Östergötlands skärgård. *Vingspegeln* 12: 134-140.

Jan Pettersson

Upprop småtärnor

Under fem år, med början 1989, har undertecknad märkt adulta småtärnor med individuella färgkombinationer vid Varbergs hamnutfyllnad. Fram till och med 1993 har 55 fåglar fått sina kombinationer. De flesta av dessa, mellan 60-70%, återvänder till Varbergsområdet för att häcka. Men, var tar de andra vägen?

En annan fråga är var ungarna finns födda i Varbergskolonin? 360 av dessa är märkta, en del med brun plastring runt vänster ben och några med svart. Höger ben har stålring som vanligt.

De färger som använts hittills är mörkgrön, mörkblå, gul, röd, svart samt vit (brun för pull). Färgningarna bleks framförallt de blå som kan se ljusblå ut. De övriga är hyfsat intakta

All information om märkta småtärnor tas tacksamt emot av:

Pär Sandberg, Bokstigen 14, 432 23 Varberg, 0340-120 81

Foto: Jan Elmehid/N.

Fåglar på Öland 1993

Calidris supplement 13

Årgång 4

Utkommer i september!

Som vanligt ger Regionala rapportkommitten på Öland ut en skrift om fågelobservationerna under föregående år. I år handlar det om 1993.

Inför varje nytt nummer försöker vi utveckla innehållet. Så även i år. Artkommentarerna blir fylligare, tabellerna fler och bilderna bättre.

Detta nummer blir dock unikt! Tack vare en isabellatörnskata och en målände Lars Jansson har vi ett omslag utöver det vanliga att erbjuda. Lars deltog i ÖOF:s artrally 1993, och hade då glädjen att få se denna vackra fågel. På näthinnan och i skissblocket fastnade intrycken, och vi får resultatet som ett magnifikt omslag (givetvis i färg).

Läs skriften (ditt namn kanske finns i det!) och lär mer om Ölands fåglar!

Rrk

Rapport från ÖOF:s årsmöte 12 mars.

Så var ÖOF:s 24:de årsmöte avklarat. I vanlig ordning avhandlades årsmötesfrågorna i ett furiöst tempo, och "ja" efter "ja" trillade in. Denna gång hade föreningen dessutom valt att starta årsmötesdagen med en exkursion och avsluta den med en bildvisning. Här följer en korta redovisning av dagen.

Femton personer hade mött upp i ett grått men vänligt Beijershamn. Efter en kort stund i det södra fågeltornet vandrade vi runt de nyöppnade strandängarna, dit tofsvipor och sånglärkor hade anlänt. I viken fanns gravänder, bläsänder, krickor och flera större strandpipare. Glädjande var också att se de, i stora antal nyanlända, "brunhuvade" skrattmåsarna.

Kalle J Löfberg passade på tillfälle att berätta en del om hur arbetet med restaureringen fortskrider. Vi fick även insyn i hur arbetet planeras fortgå under de närmaste åren. Det verkar mycket lovande...

Det ordinarie årsmötet kallade in oss till Hotell Skansen vid 16-tiden. Hit hade 18 medlemmar kommit. Mötet ägde rum i en mycket positiv anda, och fattas bara när föreningen under 1993 har skrapat ihop en ekonomisk vinst på 42 000 kr. Även i år får den vinst till stor del förklaras av att försäljningen av boken "Fågellokaler på Öland" fortsätter att gå bra.

Under mötet, som endast varade i 22 minuter, gjordes som vanligt en hel del val. Nyheter i styrelsen blev att Henrik Lind avgick, och att Lars Rigbäck ersattes av Lars Lindell på ordförandeposten. Lars Rigbäck har varit föreningen trogen i snart tio år, och har varit ordförande ungefär

hälften av den tiden. Styrelsen avtackade honom med ett "ÖOF-re-membering kit" med mössor och dekalering mm.

Vår nye ordförande behöver kanske ingen närmare presentation. För er som inte tidigare stött på namnet kan vi dock berätta att Lars bl a har varit stationschef på Ottenby, redaktör för Vår Fågelvärld och på senare år mellanskarvens "skyddshelgon". Välkommen!

Budgeten för 1994 fastslogs och föreningen beräknas omsätta ca 200 000 kr. Den klart största kostnads-

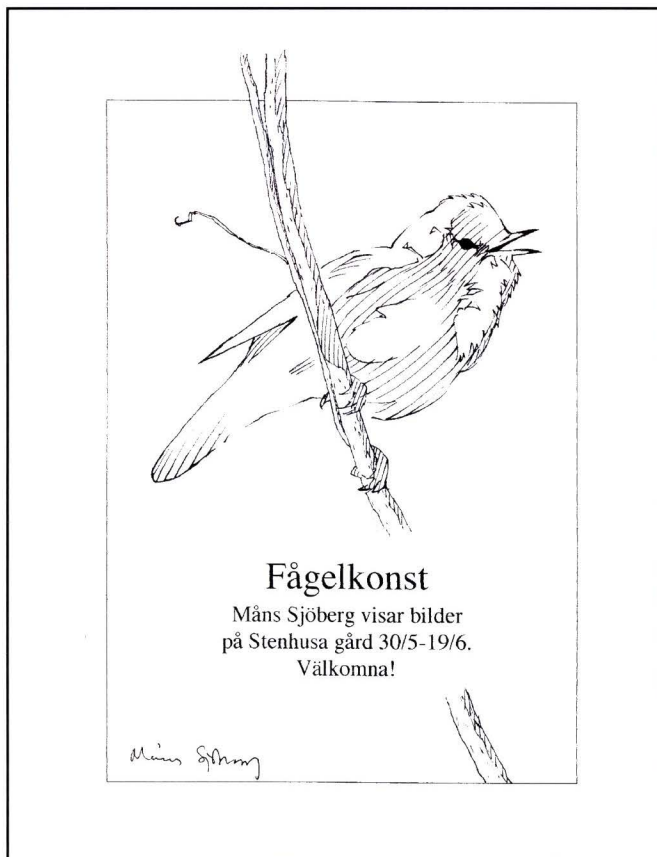
posten är Calidris, som under året beräknas kosta ca 120 000 kr. Men så blir det färg ibland också...

Årsmötet avslutades med en bildvisning av Staffan Rodebrand från en resa till Egypten. Även om inte Staffan direkt rekommenderade oss att åka dit, så ryckte det en del i resertarmen när man såg de fina bilderna.

Årsmötet är slut. Nu är det upp till oss medlemmar att se till att 1994 blir ett fint ÖOF-år.

Vi ses på Öland.

Red

LOGIC

1. Böda vandrarhem

Vandrarhem, 4-bäddstugor. Öppet året runt
0485-220 38

2. Sandbybadets camping

Stugor året runt efter överenskommelse
0485-203 22

3. Bed & Breakfast Petgårde Träsk

Gångavstånd (1,5 km)
0485-730 10 Birgitta

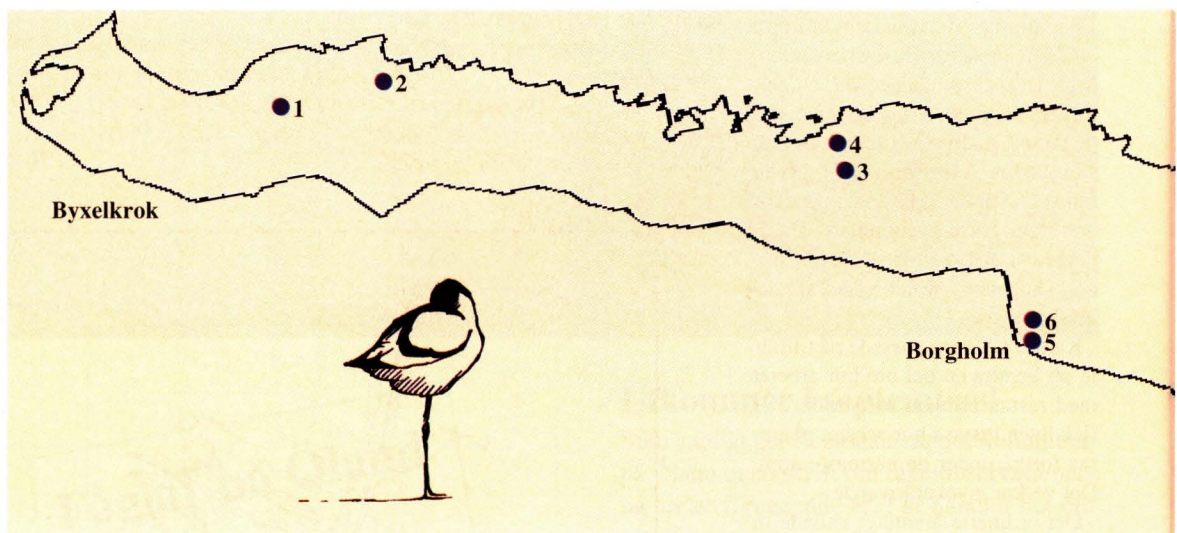
ter. Barnens paradiset med hoppborg och hoppsvamp. Gångavstånd till Ölands Djurpark. Campingstugor och villavagnar uthyres.

Bokning & information: Tel. 0485-311 65 Fax. 0485-31086

9. Stuga i Kalkstad

precis i kanten av alvaret. Uthyres gärna veckovis
0485-364 94 Tomas eller
08-778 08 08 Ann

10. Eriksöre Camping & Stugor

4. Ostkustens stuguthyrning

Välutrustade stugor, självhushåll. ÖOF-medlemmar 15% rabatt.
0480-278 33, 0485-732 80

5. Hotell Borgholm

Centralt i Borgholm. Öppet året runt.
0485-110 60 Fax 0485-124 66

6. Guntorps Herrgård

Öppet året runt. Rum och lägenheter
0485-130 00 Fax 0485-133 19

7. Ekerumsbaden

Öppet maj - september. Stugor
0485-553 61, 0480-154 16

8. Möllstorps Camping

Trivsamt familjevänligt camping vid havet och Ölandsbron, öppen 9/4-9/10. Orkidésafari, naturutflykter och trivselaktiviteter.

Nära till Vickleby lund och Beijershamn (nyrestaurerat). Enkla självhushållsstugor eller stugor m WC, varmvatten och färgTV.

15 april-20 maj 75:- - 100:-/bädd.

21 maj-22 juni 100:- - 150:-/bädd.

Tel. 0485-394 50

11. Norra Kvinneby

8-bädds hus

Tel 08-80 04 17, Örjan eller

08-26 38 84 Martino

12. Annika Lundkvist

Frösslunda

0485-440 83

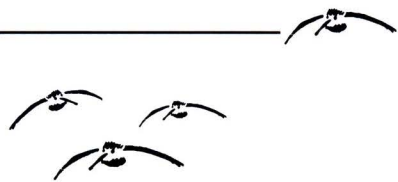
13. Stenhusa Gärd

Stenäsa, 380 62 Mörbylånga

Även kurser och konferenser.

Tel 0485-441 00, Fax 0485-441 42

GUIDE

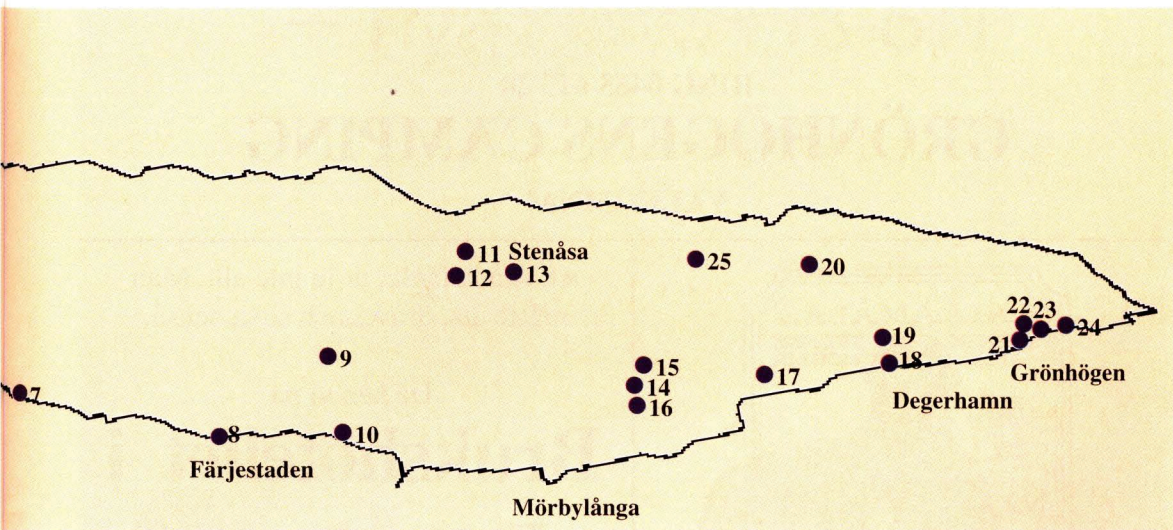
14. På Kastlösa Stiftsgård bor och äter Du billigt och bra. Öppet hela året. Stor tempererad utomhuspool, fina omgivningar och nära till alvaret. Välkomna!
Tel. 0485-421 75, 421 76
Fax. 0485-416 60

15. Alvargården Kastlösa
Öppet året runt. Servering, stugor rum. Även vegetariska rätter
0485-420 25

20. Solgårdens Gästhem
Sejerstad. Separata flygelbyggnader och stuga
0485-640 82 Fax 0485-640 82

21. Grönhögens Camping
4-bädds timmerstugor
Tel 0485-613 20
Fax 0485-611 30

22. Grönhögens Stugby
Erling Petersson
0485-613 05

16. Ölandsgård Kastlösa
Huset uthyres för 10-12 pers, vår, sommar och höst veckovis
Tel. 0480-117 35

17. Ella Hasselbom
Havsutsikt
Öl. Smedby, Eckelsudde
380 62 Mörbylånga
0485-650 54

18. Brukshotellet Degerhamn
Öppet året runt, Naturskönt beläget. Dagens rätt, á la carte.
Pizza, lunchpaket mm för avhämtning
Tel 0485-600 76
Fax 0485-604 60

19. Sören Pettersson
Olstorp, Gårdstorp
380 65 Degerhamn
0485-600 04

23. Grönhögen
Laila Gustavsson
Stuga uthyres året runt, 6 bäddar, alla bekvämligheter.
Grönhögen
0584-611 51, efter 17.00

24. Parboäng Gård
Ingrid Danielsson
0485-610 11

25. Skärlöv
Modern trerumslägenhet uthyres veckovis på södra Öland.
4 bäddar

BÄSTA LÄGET PÅ SÖDRA ÖLAND!

FISKE, BÅTAR, GOLF, DRIVINGRANGE
NATURVANDRINGAR
TIMMERSTUGOR MED SJÄLVHUSHÅLL
NATURCAMPING

SÄSONGSPLATS: MARS-NOV 225 m² 2990:-

NYTT -94 GOLF-LÄGER!

RING 0485-613 20

GRÖNHÖGENS CAMPING

VÄLKOMNA!

Tröjor och koftor med
valfritt fågelmotiv stickas
i mohair eller ull.
Naturfärger eller färgat.

Att skåda fåglar är ju inte allt. Man
måste äta, dricka och sova också.

Då kan vi på

Brukshotellet i Degerhamn

hjälpa Er.

Vi har många alternativ anpassade för
allas plånbok.

Bäddar från 125:- Pizza för avhämtning.
Dagens rätt 44:- Fullständiga rättigheter
à la cart från 49:-

0485-600 76 **NYHET** fax 0485-604 60

för i år:

Lägenheter med kokmöjlighet

Nu har den kommit! – nya KOWA TS-611

Generalagent: C.L. KRESSNER AB, Box 27828, 115 93 Stockholm, tel 08-783 00 14

Ölandsgård i Kastlösa kyrkby

Vacker kringbyggd gård på södra Öland.

Bostadsyta 200 kvm

Övernattning för upp till 10 personer.

Fullt modern med dusch, tvättmaskin. Lugnt och fritt läge.

Uthyres veckovis. För information ring 0480-117 35

MÖRBY

Vandrarhem & Lågprishotell Mörbylånga

2-6 bäddrum 80:-/pers

vid uppvisande av medlemsbevis i Sveriges-
eller Ölands Ornitologiska Förening

Tel 0485-493 93, Kent

STENHUSA GÅRD

Sveriges Ornitologiska Förening (SOF)

Ornitologisk träffpunkt på Öland med:

Naturbokhandeln

*Kvalitetskikare. Fågel och naturböcker - över 1 000 titlar i butiken!

*CD-skivor och ljudkassetter med fågelsång

*Dekaler, artlister, fritidskläder, anteckningsböcker och mycket, mycket mer... och allt till *lågpriser!*

Medlemmar i SOF har **10% rabatt** på alla böcker, fritidskläder, CD och kassetter!

Skicka efter vår katalog - *gratis!* Beställ per postorder eller besök vår butik i Stenåsa på sydöstra Öland (ring för öppettider), välkommen!

Naturbokhandelns filial i

FALSTERBO

Fyrvägen (mellan Nabben och Ljungen).

Ring för öppettider

Tel: 040-470119

Telefon svarare dygnet runt för ordermottagning och katalogbeställningar

– ring *kostnadsfritt*:

020-498376

Vill du tala med en försäljare ring: 0485-44100

Rekvirera *gratis* vår postorderkatalog för 1994

KURSGÅRDEN

Mitt i vingbruset

- Kurser i ornitologi och botanik
  - Logimöjligheter
- Servering, café och pub

Serveringen
öppnar i maj 1994
Ring för öppettider

Caféet
öppnar i april 1994
Ring för öppettider

LOGI
Mitt i händelsernas centrum
90-110:-/natt
i 2-bäddrum

Planerade kurser för 1994:

- * Nybörjarornitologi
- * Vadare, sjöfåglar och rovfåglar
- * Fågelfotografering
- * Guidade ölandsveckor

Du kan även anlita
Kursgården
för externt
arrangerade kurser
och konferenser

Ring **0485-441 00** för kursprospekt, bokning, information m.m.

ÖVERNATTNINGS- PROBLEM?

Gör som en mängd andra (fågel-)arter, rasta och övernatta i

OTTENBY

Ottenby vandrarhem - fågelvägen endast ett stenkast eller två från Ottenby lund och fågelstationen - är nyrenoverat och har nu handikappanpassad serviceanläggning.

Vi kan erbjuda nattrede i 2-, 3-, 4-bäddsrum.

Ottenby vandrarhem är öppet året runt.
(Nov-mars endast förbokningar).

Om Ni kommer i flock kan ävi även bjuda på måltider.

Förfrågningar och bokning på

tfn 0485-620 62

** campingplats finns i anslutning till vandrarhemmet.

Så många fåglar kan inte ha fel - Ottenby är den naturliga rast och häckningsplatsen.

PRÖVA SJÄLV!

POSTTIDNING

Calidris c/o Annika Lundkvist

PI 3080

380 62 Mörbylånga

Nilsson 162894

Pär

Åbylundsgatan 19, 2tr

582 36 Linköping

Välkommen till

OTTENBY FÅGELSTATION

Sveriges Ornitologiska Förening

- Övervakar fågelpopulationer
- Undersöker hur våra fåglar hittar
- Häckningsbiologiska studier
- Driver fågelskyddsarbeten i bl.a. Italien
- Utbildar ornitologer
- Information i stor skala om detta till allmänheten

Flyttfågelmuséet

Fåglar på platsen och deras flyttning.

Litografier

Ett rikt utbud av bl.a. Brusewitz och Ullström

Fyren och Boden

Utsikten från Långe Jan.
Souvenirbod med bl.a. en del lokala hantverk.
Skådarkaffe, vår och höst.

Guidningar

Speciella fågelskådarguidningar inne på stationen, se anslag på platsen.

Vad händer i fågelvärlden?

Telefonsvarare (0485-611 18) med fågelprognoser vissa perioder

Ottenby fågelstation

Ölands södra udde

0485-610 93